

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Kapsamında Mülkiyet Hakkı

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ek Protokollerinin
Uygulanmasına İlişkin Kılavuz Kitap

Aida Grgić, Zvonimir Mataga, Matija Longar ve Ana Vilfan

Avrupa Konseyi

İnsan Hakları El Kitapları, Numara 10

“İnsan Hakları El Kitapları” Serisi:

Numara 1: Özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesi hakkı. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. maddesinin uygulanmasına ilişkin kılavuz kitap (2001).

Numara 2: İfade özgürlüğü. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesinin uygulanmasına ilişkin kılavuz kitap (2001).

Numara 3: Adil yargılanma hakkı. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinin uygulanmasına ilişkin kılavuz kitap (2001; 2. Baskı, 2006).

Numara 4: Mülkiyet hakkı. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1. Nolu Ek Protokolünün 1. maddesinin uygulanmasına ilişkin kılavuz kitap (2001).

Numara 5: Kişinin özgürlük ve güvenlik hakkı. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5. maddesinin uygulanmasına ilişkin kılavuz kitap (2002).

Numara 6: İşkencenin yasaklanması. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 3. maddesinin uygulanmasına ilişkin kılavuz kitap (2003).

Numara 7: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında pozitif yükümlülükler. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin uygulanmasına ilişkin kılavuz kitap (2007).

Numara 8: Yaşam hakkı. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. maddesinin uygulanmasına ilişkin kılavuz kitap (2006).

Numara 9: Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 9. maddesinin uygulanmasına ilişkin kılavuz kitap (2007).

Bu yayında belirtilen görüşler yazara aittir ve Avrupa Konseyi’ni bağlamaz. Yayında belirtilen yasal belgeler, üye ülkelerin hükümetlerini, Avrupa Konseyi’nin yasal organlarını veya Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine dayanarak kurulan herhangi bir organı bağlayabilecek herhangi bir resmi yorumu olarak değerlendirilemez.

Bu el kitabı Özgür Heval Çınar ve Abdulcelil Kaya tarafından Türkçe’ye çevrilmiştir.

İnsan Hakları ve Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü
Avrupa Konseyi
F- 67075 Strasbourg Cedex

© Avrupa Konseyi, 2007
Kapak illüstrasyonu © Sue Colvil- Fotolia. Com

1. Baskı, Haziran 2007
Belçika’da basılmıştır.

İçindekiler

Giriş

Hakkın kapsamı

Devletin negatif ve pozitif yükümlülükleri

Hakkın içeriği

Mal ve mülkten yoksunluk (ikinci kural)

Mal ve mülkün kullanımının kontrolü (üçüncü kural)

Mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesi (ilk kural)

Müsaade edilen kısıtlamalar

Müdahale

Kanunilik

Genel yarar

Orantılılık

1 No'lu Ek Protokolün Sözleşmede güvence altına alınan diğer haklarla ilişkisi

Sözleşme

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ve Sözleşmenin 3. maddesi

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ve Sözleşmenin 6. maddesi

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ve Sözleşmenin 8. maddesi

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ve Sözleşmenin 10. maddesi

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ve Sözleşmenin 13. maddesi

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ve Sözleşmenin 14. maddesi

Kabuledilebilirlik koşulları

İç hukuk yollarının tüketilmesi

Ratione temporis (zaman bakımından)

Ratione materiae (madde bakımından)

Ratione loci (yer bakımından)

Orta ve Doğu Avrupa ile ilgili özel meseleler

Tazminat talepleri

Özel statülü kiracılık

Emeklilik hakları ve diğer sosyal güvenceler

Bankalar

Vergiler

Davaların Listesi

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi

Mülkiyet hakkını garanti altına alan 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi şöyle demektedir:

Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.

Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka harçların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka hâlel getirmez.

Giriş

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi mülkiyet hakkını güvence altına almaktadır (Bkz. s. 4) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi diğer uluslararası insan hakları belgeleri de, mülkiyet hakkını tanımaktadırlar. Bununla birlikte İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine hukukî bağlayıcılık kazandıran ne Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi ne de Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi mülkiyetin korunmasına ilişkin herhangi bir özel hüküm getirmemektedirler.

Benzer bir şekilde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ("Sözleşme") metni kaleme alınırken devletler bu konuda herhangi mutabakata varamamışlardır. Nihayetinde birinci protokol tarafından kabul edilen bu formül, devletlere bu hakla birlikte daha geniş bir müdahale etme yetkisi tanıyarak oldukça nitelikli bir mülkiyet hakkı sağlamıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ("Mahkeme") ilk defa *Marckx Belçika*'ya¹ karşı davasında 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesini Belçika kanunlarının gayrimeşruluğu bağlamında değerlendirerek şu sonuca varmıştır:

"1. Madde herkesin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini hakkını tanıyarak, mülkiyet hakkını esastan güvence altına almaktadır. Bu açık anlam "mal ve mülk" ve "mülkiyetin kullanımı" (Fransızcada "biens", "propriété", "usage des biens") kavramlarından çıkarılmaktadır, "travaux préparatoires" kavramında bunu çok açık bir şekilde teyit etmektedir: taslağı hazırlayanlar şu anki 1. maddenin ilk tasarısında "mülkiyetin hakkı" veya "mülkiyet hakkı" kavramlarını kullanmışlardır. Aslında, birinin mülkiyetini kullanma hakkı mülkiyet hakkının geleneksel ve temel boyutunu oluşturmaktadır."

Mahkeme bu kararında 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin kapsamını tanımlamıştır. Mahkeme, bu maddeyi yalnızca hali hazırda mevcut bulunan mal ve mülklere uygulamakta ve "mal ve mülk elde etme hakkının garanti altına almadığını belirtmektedir."

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi, özel ve tüzel kişilere ait mal ve mülke Devlet tarafından yapılabilecek herhangi bir keyfi müdahaleye karşı korumaktadır. Öte yandan bu madde devlete özel ve tüzel kişilere ait olan mülkiyetleri yasalarda belirtilen koşullar altında kullanma ve hatta bu kişileri bunlardan mahrum etme hakkını da tanımaktadır.

Sözleşme kurumlarının mülkiyet hakkına yapılacak olan herhangi bir müdahalenin genel veya kamu yararı sağlamak amacıyla yapılıp yapılmadığından emin olmaları gerekmektedir. Özellikle, kamu otoriteleri mülkiyetin kullanımını vergilerin veya diğer harçların veya ceza ödemelerinin uygulanmasını sağlamak amacıyla kontrol edebilir.

Kamu yararı ile bireysel yarar arasındaki orantılılık ilkesini gözetmek üzere müdahalenin keyfi olmaması ve hukuka uygun bir şekilde yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte müdahalenin gerekliliğine ilişkin olarak Mahkeme ve eski Avrupa İnsan Hakları

¹ Tam referanslar s. 45'de gösterilmektedir.

Komisyonu (“Komisyon”) genelde Devletlere geniş bir takdir yetkisi tanımaktadırlar. 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi mülkiyetin malikten alınması veya diğer müdahaleler için herhangi bir tazminat hakkını açıkça düzenlememekle birlikte uygulamada dolaylı olarak bunu gerekli kılmaktadır (*Holy Monasteries- Kutsal Manastırlar- Yunanistan’a karşı davası*). Yalnızca Almanya’nın birleşimi gibi istisnai durumlarda olduğu gibi tazminat ödenmemesi haklı gösterilebilir (*Jahn ve diğerleri Almanya’ya karşı davası*).

1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi Sözleşmenin “tüzel kişi”lere değinen tek maddesi olma özelliğine sahiptir. Her başvuru, bu gerçek veya tüzel bir kişilik olabilir, söz konusu olay çerçevesinde “mağdur” olduğunu Sözleşme uyarınca ileri sürebilmesi için bir mülkiyet hakkının varlığını kanıtlamak zorundadır. Bu bağlamda, şirketler de bu hak kapsamında başvuruda bulunabilirler. Bununla birlikte, şirket hissedarları şirket ve şirketin tasfiyecileri kendi iç işleyişlerini kanıtlamanın imkânsız olduğunu ispat etmedikleri sürece -şirket örtüsünün delinmesi- genelde bir şirkete yönelik devam eden zarar temelinde hak talebinde bulunamazlar (*Agrotexim Yunanistan’a karşı davası*). Hissedarların “mağdur” sıfatı için çok istisnai nedenler talep edilebilir.

1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi gerçek kişiler arasındaki sözleşme temelindeki doğal ilişkiyi dikkate almaktadır. Bu nedenle, bir mahkeme bireyin mülkünü başka birisine teslim etmesine hükmedebilir. Örneğin, sözleşmeler hukuku (uygulama sırasında mülke el konulması ve mülkün satılması), haksız fiil veya aile hukuku (miraslı malların, evlilik yoluyla elde edilmiş mülkün bölüşülmesi) ilgili uygulanabilecek yasalar genel olarak 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesinin kapsamı dışında kalmaktadır.

Ancak, bireyler arasındaki mülkiyete ilişkin hukukî ilişkilerin etkisi belirlenirken, Sözleşme organlarının kanunun bir kişinin keyfi ve haksız olarak mülkünden mahrum bırakılarak bu mülkün başkasına devredilmesi şeklinde bir eşitsizlik yaratmadığı hususunda emin olması gerekmektedir. Bununla birlikte, belirli durumlarda, Devlet gerçek kişilerin hareketlerini düzenlemek için müdahalede bulunma yükümlülüğü altında olabilir. Neticede, 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi genel olarak Devletlerin kendilerinin mülkiyet hakkına yapmış olduğu müdahalelerde veya üçüncü bir tarafın bunu yapmasına izin verdiği hallerde uygulanmaktadır.

Orta ve doğu Avrupa ülkelerinde Sözleşmenin ve Ek protokollerinin yürürlüğe girmesinden önce bazı endişelerin söz konusu olmasına rağmen daha önceki mülkiyet problemlerine ilişkin Sözleşme standartları zengin içtihat hukuku çerçevesinde daha geniş bir biçimde teyit edilmiştir. Geçtiğimiz yıllarda Komisyon ve Mahkeme birçok hukuksal mevzuda Komünist rejimin bu ülkelerde sona ermesinin ardından özellikle politik, tarih ve sosyal durumlarda meydana gelen gelişmeleri kararlarına yansıtma zorunda kalmışlardır. Devletlerin önceki rejimden kaynaklanan adaletsizlikleri bertaraf etme ve farklı sosyal gruplar arasında dengenin sağlanması gibi politik arzularından kaynaklanan bir hayli karmaşık olgu ve hukukî meselelerle ilgi bir dizi dava Sözleşme organları tarafından ele alınmışlardır.

Hakkın kapsamı

Bir başvuru 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlalini ancak söz konusu ihlalin bu maddede anlamında kendi "mülkiyetine" yönelik olduğu durumlarda ileri sürebilir.

"Mal ve mülk" kavramı iç hukuktaki resmi tanımdan bağımsız olarak özerk bir anlama sahiptir.

"Mal ve mülk" kavramının Mahkeme kararlarında çok geniş yorumlandığı iddia edilmektedir zira bu hak sadece mülkiyet hakkını içine almamakta ayrıca hisseler, patentler, tahkim kararları, emeklilik maaşı hakkı, kira hakları gibi bütün maddi hakları kapsamaktadır. Ve hatta bu haklar bir mesleği icra etmekten de kaynaklanıyor olabilmektedir.

Bu geniş yorumlama 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin Fransızca olan versiyonunda yer alan "*biens*" kelimesinin kullanılması ile zorunlu bir hale gelmiştir. Fransız hukuk terminolojisinde "*biens*" kavramı bütün miras yoluyla geçen hakları (örneğin maddi haklar) ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır.

Bunu söylemek çok şaşırtıcı olmamalıdır zira gayrimenkul ve menkul mal sahipliğinden başka örneğin hisse, telif hakları, kesinleşmiş tahkim kararları ve bir sözleşmeden doğan kiralama hakkına sahip olmak da 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi anlamında "mal ve mülk"tür.

Ancak, bu madde kapsamında sağlanan koruma söz konusu iddia belirli bir mülke dayanmadıkça uygulanmamaktadır. Yukarıda belirtildiği gibi, 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi mülk edinme hakkını garanti altına almamaktadır. Bu nedenle Mahkeme, *Marckx Belçika*'ya karşı davasında 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin evlilik dışı doğan çocuğun annesinin ölümü halinde kendisine kalacak muhtemel miras hakkına uygulanamayacağına hükmetmiştir. Bunun aksine, ilgili madde bazı durumlarda başvuru- bu bir evlilik dışı doğmuş bir çocuk da olabilir- miras kalan bir tarlanın paylaşılması durumunda evlilik içinde doğan çocuk kadar miras hakkına sahip olduğu şeklinde öngörülmüştür.

Komisyon, aynı doğrultuda *X Almanya*'ya karşı davasında noterlerin mevcut ücret oranlarının kanun tarafından düşürülmeyeceği yönündeki beklentilerinin 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi anlamında bir mülkiyet hakkı olarak kabul etmemiştir.

Bununla birlikte, bu durum "mal ve mülk" kavramının "mevcut mal ve mülk" ile sınırlı olduğu anlamına da gelmemektedir. Başvurucunun en azından gerçekleştirilebilecek "meşru bir beklenti" içerisinde olduğu yönündeki iddiaları dahil olmak üzere (ki bu beklentilerin sadece umuttan ziyade daha somut bir nitelikte olması gerekmektedir) diğer mal ve mülk de "mülkiyet niteliğindedir."

Bir iddia ancak uygulanabilir olduğunun kanıtlanması durumunda mal ve mülk olarak kabul edilebilmektedir ("*suffisamment établie pour être exigible*"). İddianın yeterli

derece de kanıtlanmamış olduğu durumlarda “meşru beklenti” söz konusu olmaz. Bunun aksine, şartlı bir iddia bir mal olarak değerlendirilemez. Bu yüzden, örneğin noterlerin ücret taleplerinin sundukları belirli bir hizmetten veya noter ücretlerini düzenleyen mevcut yönetmeliklerden kaynaklandığı durumlarda bir “mal ve mülk” olarak kabul edilebilir.

Bir iddianın varlığı ve bu iddianın bir “mal ve mülk”ü oluşturup oluşturmadığı ile ilgili bir başka örnek de *Pressos Compania Naviera SA ve diğerleri Belçika*’ya karşı davasıdır. Bu davada başvurucular Belçika karasularında meydana gelen çarpışmada yer alan gemilerin sahipleridir. Başvurucular, çarpışmaların Belçikalı kılavuzların ihmalinden kaynaklandığını ileri sürerek -Belçika kanunlarına göre devletin sorumluluğu altındadır- bu devlete karşı dava açmışlardır. Ancak, Belçika yasama organları Ağustos 1998’de kabul ettikleri bir yasa ile devletin sorumluluğunu ortadan kaldırmışlardır. Başvurucular 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca mülkiyet haklarının ihlal edildiğini iddia etmişlerdir. Belçika devleti başvurucuların bu madde anlamında herhangi bir “mal ve mülk”lerinin bulunmadığını ileri sürmüştür. Mahkeme, Belçika haksız fiil yasalarına göre zararlar için tazminat taleplerinin hasarın oluşmasından hemen sonra ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu yüzden, böyle bir hak iddiası aktif değer olarak sayılarak ve bu nedenle de bir “mal ve mülk” olarak kabul edilmektedir. Buna ilaveten, yeni yasanın yürürlüğe girmesinden önceki Temyiz mahkemesi kararlarına göre, başvurucular iç yargı organları tarafından verilecek olan kararların kendileri lehine olabileceğini yani kazalardan kaynaklanan iddialarının kabul edilebileceğini savunabileceklerdi.

Ayrıca 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesince koruma altına alınan **şirket**, gelecekte gerçekleştirilmesine karar verilmiş bir amaç kapsamındaki toplu haklar, çıkarlar ve ilişkiler bütünü olarak ve bir girişimci tarafından organize edilen bir ekonomik birlik olarak anlaşılmalıdır. Şirket çıkarlar ve ilişkilerden, örneğin müşteri, itibar ve meslek sırlarından olduğu kadar potansiyel gelir kaynaklarından –örneğin organizasyon ve reklamlar- oluşmaktadır. Aslında, 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesinin mesleki faaliyetlere (örneğin şirketlere) uygulanabilirliği sadece şirketlerin müşterilerine ve itibarına kadar uzanmaktadır. Kesin olan bir değer varlıkları olarak bunlar birçok noktada özel hakların doğal özünü teşkil etmektedir ve bu yüzden de “varlıklar” ve “mal ve mülk” kavramları ilgili maddenin birinci cümlesinin anlamı içerisinde belirtilmiştir.

Örneğin, *Iatridis Yunanistan*’a karşı davasında başvurucu bir açık hava sineması açmış, söz konusu sinemanın inşa edildiği arazi üzerinde Yunan Devleti ile K.N.’nin varisleri arasında bir husumet meydana gelmiştir. Başvurucu sinemayı 1978 yılında varislerden kiralamış fakat 1988 yılında yetkili makamlar başvurusunun Devlet mülkünü haksız bir şekilde elinde bulundurduğu gerekçesiyle buradan tahliyesine ve sinemanın yerel idareye teslim edilmesine karar vermiştir. 1989 yılında Atina ilk derece mahkemesi tahliye emrini bozmuş fakat Maliye Bakanlığı mahkeme kararının yerine getirilmesine itiraz etmiştir. Başvurucu Mahkemeye başvuru yapmadan önce yetkili otoritelerin sözkonusu sinemanın kendisine iade etmemelerinin mal ve mülke saygı hakkının ihlalini oluşturduğu iddiası ile şikâyetle bulunmuştur.

Mahkeme, başvuruçunun tahliye edilmeden önce resmi olarak geçerli bir kira sözleşmesine dayanarak yetkili makamların bir müdahalesi olmaksızın sinemayı on bir yıl boyunca işlettiğini ve bunun sonucunda da bir varlık olarak kabul edilebilecek bir müşteri çevresi oluşturduğunu belirtmiştir.

Mahkeme daha sonra kiraladığı sinemayı işletmek için geçerli bir ruhsatı bulunan başvuruçunun yerel idarî makamlarca sinemadan çıkarıldığını ve daha sonra başka bir yerde iş kuramadığını dikkate almıştır. Mahkeme ayrıca tahliye kararının bozulmasına ilişkin bir mahkeme kararının bulunmasına rağmen başvuruçunun Maliye Bakanlığının sinemayı yerel makamlara devretmeyi reddetmesinden dolayı mülkiyeti tekrardan elde edemediğini belirtmiştir. Mahkeme bu koşullar altında başvuruçunun mülkiyetine bir müdahalenin söz konusu olduğunu ve bunun da 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlali anlamına geldiği sonucuna varmıştır.

Emekli maaşına veya diğer **refah payı (sosyal güvenlik)** haklarına sahip olmak da 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin koruması altına girmektedir. Mahkemenin, *Stec ve diğerler Birleşik Krallığa* karşı davasında da belirttiği gibi modern, demokratik devletlerde, birçok birey yaşamlarının bir aşamasında veya tamamında, hayatta kalabilmek için sosyal güvenlik ve refah haklarına tamamen bağımlıdır. Birçok iç hukuk sistemi de bireylere bu tür kesinlik ve güvenlik hakkı sağlamak ve menfaatlerin ödenmesini- bunlara sahip olma koşullarını doldurmasına bağlı olarak- bir hak olarak tanımaktadır. Bu yüzden bir kişi iç hukuk kapsamında refah payına sahip olma hakkına sahipse, bu hakkın önemi 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin uygulanabilir olması ile ilgilidir. Öte yanda, bu menfaatin kısıtlanması hakkın özünü etkiliyor olsa da bu hüküm bireyin belli bir miktarda emeklilik maaşı alma hakkı şeklinde de yorumlanamaz.

Ancak 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin iç hukukta yer almayan emekli maaşı veya diğer sosyal güvenlik haklarına sahip olmayı da garanti ettiği anlamı da çıkarılmamalıdır. Çünkü, emeklilik maaşı ve diğer sosyal güvenlik hakları Sözleşme kapsamında güvence altına alınmamıştır. Çünkü, yukarıda da belirtildiği gibi, 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi bir mülk edinme hakkını güvence altına almamaktadır.

Devletin negatif ve pozitif yükümlülükleri

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi kapsamındaki mülkiyet hakkına saygı zorunluluğu negatif ve pozitif her iki yükümlülüğü de kapsamaktadır. Bu hükmün asıl hedefi bireyi devlet tarafından kendi mal ve mülküne yapılacak olan haksız müdahaleler karşısında korumaktır (negatif yükümlülük). Negatif yükümlülük hususu örneğin mülke el konulması veya mülkün tahrip edilmesi kadar planlanmış sınırlamalar, kira kontrolleri ve mülkün geçici süreyle elde tutulması durumlarını da içine alarak gündeme gelmektedir.

Pressos Compania Naviera SA ve diğerleri Belçika'ya karşı davasında, ilgili devletin başvuruçunun mevcut şikâyetlerini geriye yürüyen yasayla ortadan kaldırmak noktasında sorumlu olduğu kararına varılmıştır.

Öte yandan, Sözleşmenin 1. maddesi uyarınca, hakkın etkili kullanımını güvence altına alan 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi sadece Devletin müdahale ile ilgili yükümlülüklerine bağlı değildir. Fakat ilgili madde özellikle devletten başvuruçunun mal ve mülkünü etkili kullanması ile otoritelerden meşru beklentileri arasındaki doğrudan bir bağlantıyı koruyacak pozitif önlemleri almasını talep edebilir. 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi koruması altında devletin pozitif yükümlülüklerine ilişkin çok az yargılama mevcuttur. Ancak, Mahkemenin son dönemdeki kararlarından, devletlerin pozitif yükümlülüğü birçok durumda ortaya çıkmaktadır.

Öneryıldız Türkiye'ye karşı davasında, ilgili devletin güvenliksiz koşulları ve kargaşanın bir sonucu olarak mülke zarar verilmesini önlemek amacıyla etkili önlemler alma yükümlülüğü içinde olduğunu belirtilmiştir.

Sovtransavto Ukrayna'ya karşı davasında ise başvuruçunun şirketine ait olan mülkiyet haklarının, bir şirketteki hissedarlığının sınırlandırılmasına ve şirketin faaliyetlerinin kontrolünün ve varlığının kaybolmasına ilişkin adil olmayan davalar sonucunda ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

Hakkın içeriği

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi üç farklı kuralı kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Bu değerlendirme ilk olarak bu madde ile ilgili en önemli mahkeme kararlarından biri olan *Sporrong ve Lönnroth İsveç'e karşı* davasında ortaya konmuştur. Bu kurallar şu şekilde tanımlanmıştır.

... Birinci paragrafın ilk cümlesinde belirtilen ilk kural, genel nitelik taşımaktadır ve mülkiyet dokunulmazlığına saygı gösterilmesi ilkesini ortaya koymaktadır; ilk paragrafın ikinci cümlesinde vurgulanan ikinci kural, mal ve mülkten yoksun bırakma konusunu ele alır ve bunu belli koşullara bağlar; üçüncü kural ise ikinci paragrafta belirtildiği üzere Devletlerin diğer hususlar arasında genel yarara uygun olarak gerekli kanunları çıkararak, mülkiyetin kullanımını da kontrol etme hakkına sahip olduğunu kabul eder.

Mahkeme 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlal edilip edilmediğine karar verirken ilk olarak bu bölüm kapsamına giren bir mülkiyet hakkının (bir mal ve mülkün) mevcut olup olmadığını inceleyecektir. İkinci adım ise bu mülkiyete bir müdahalenin gerçekleşip gerçekleşmediğini ve son adım ise bu müdahalenin niteliğini incelemek olacaktır (örneğin bu üç kuralın hangisinin uygulanacağı).

Bununla birlikte şu da unutulmamalıdır ki bu üç kuralın birbirinden farklı olması birbirleriyle ilgili olmadıkları anlamına gelmemektedir. İkinci ve üçüncü kurallar, belirli durumlardaki mülkiyet dokunulmazlığına müdahale durumlarıyla birlikte dikkate alınmaktadır ve bu yüzden birinci maddede zikredilen genel prensipler ışığında yorumlanmalıdır.

Mülkiyetten yoksunluk (ikinci kural)

Malikin hukukî haklarının ihlal edilmesi mülkten yoksunluğun esasını oluşturmaktadır. Fakat, daha genel olarak, mahkeme sadece resmi bir kamulaştırmanın yapılıp yapılmadığını veya mülkiyetin kazanımını değil aynı zamanda fiili (*de facto*) bir kamulaştırmanın yapılıp yapılmadığının tespiti için durumun özgül koşullarını da inceleyecektir.

Papamichalopoulos Yunanistan'a karşı davasında başvuruçuların değerli arazisi 1967 yılında diktatörlük döneminde devlet tarafından alınarak donanmaya tahsis edilmiş ve donanma da sonradan bu arazide bir donanma üssü inşa etmiştir. Bu tarihten itibaren başvuruçular mülkünü etkin bir şekilde kullanamamış ya da satamamıştır. Mahkeme davalı devleti fiili (*de facto*) kamulaştırmadan ötürü sorumlu tutmuştur.

Brumărescu Romanya'ya karşı davasında başvuruçular 1950 yılında ebeveynlerinden alınarak kamulaştırılan evin mülkiyetini ilk derece mahkemesinden lehine çıkan karara dayanarak geri kazanmıştır. Bunun akabinde, yüksek mahkeme başvuruçuların söz konusu evi artık kullanma hakkının olmadığı gerekçesiyle ilk derece mahkemesinin kararını bozmuştur. Mahkeme ilk derece mahkemesinin kararını 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi kapsamında başvuruçuların mülkiyet hakkı olarak değerlendirmiş ve davayı bu bölümdeki ikinci kural uyarınca incelemiştir.

Mülkiyetin kullanımının kontrolü (üçüncü kural)

Bir tedbir, eğer mülkiyetin kullanımının kontrolünü genel yarar veya “vergilerin veya diğer harçların veya cezaların ödenmesini güvence altına alması” gibi nedenlerle devlete veriyorsa bu kural kapsamına girmektedir.

Handyside Birleşik Krallığa karşı davasında yetkililer başvuruçuların kitabına müstahcen resimler içerdiği gerekçesiyle el koymuşlardır. Kitaba geçici bir süreliğine el konulduğu için bu tedbir mülkiyetten yoksunluk kapsamında değerlendirilmemiş bunun yerine 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde zikredilen üçüncü kural uyarınca incelenmiştir.

Mellacher ve diğerleri Avusturya'ya karşı davasında başvuruçular kiraya verdikleri birçok daireye sahiptirler. Başvuruçular yeni yürürlüğe giren Kira Yasası uyarınca kira bedellerinin düşürülmesinden Mahkeme önünde şikâyetçi olmuşlardır. Söz konusu tedbir mülkiyetin kullanılmasının kontrolü olarak değerlendirilmiştir.

Svenska Managamentgruppen AB İsveç'e karşı davasında başvuruçular şirket, yeni yürürlüğe giren kâr paylaşımı vergilerinin toplanması usulü ve getirilen ilave emeklilik fonu ödeme yükümlülüğü ile mülkiyet haklarına müdahale edildiği gerekçesiyle şikâyetçi olmuştur. Bu dava 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde zikredilen üçüncü kural kapsamında incelenmiştir.

Mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesi (ilk kural)

Birinci kuralın genel nitelik taşıdığı ve bireyin mülkiyet hakkına müdahalenin söz konusu olduğu fakat müdahalenin mülkiyetten yoksunluk veya mülkiyetin kullanımının kontrolünün ortaya çıkmadığı her durumu kapsadığı sık sık dile getirilmektedir. Bir durumun bu husus kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceğine karar verilirken Mahkeme normalde ikinci ve üçüncü kuralın uygulanıp uygulanamayacağını belirler ki bu kurallar mal ve mülk dokunulmazlığına belirli müdahale kategorilerini içermektedirler. Bu kurala ilişkin çok geniş bir yorum yapılmış olsa da diğer iki kuralın uygulanabilirliğine ilişkin beklendiği kadar geniş bir yorum yapılmıştır, özellikle de mülkiyetin kullanımının kontrolü hakkına ilişkin.

Sporrong ve Lönnroth İsveç'e karşı davasında mevcut kamulaştırma kurallarının bir sonucu olarak söz konu mülk satılırken değer kaybetmiştir. Bununla birlikte başvuruçular mülklerinin maliki olmaya devam etmiş ve istemeleri durumunda mülklerini her an satabilecek durumda olmuşlardır. Davanın bu kısmı bu nedenle mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesi hakkını güvence altına alan birinci kural (genel) uyarınca ele alınmıştır.

Stran Greek Refineries ve Stratis Andreadis Yunanistan'a karşı davasında başvuruçunun lehine hükümsüz ve uygulanmaz olan tahkim kurulu kararını öngören mevzuat birinci kural uyarınca ele alınmıştır.

Solodyuk Rusya'ya karşı davasında başvuruçunun emeklilik maaşı yüksek enflasyon nedeniyle geç ödenmiş ve bunun sonucu olarak ödenen miktarın değeri çok belirgin bir şekilde düşmüştür. Dava bu nedenle genel kural uyarınca incelenmiştir.

Müsaade edilen kısıtlamalar

Müdahale

Yukarıda belirtildiği gibi mülkiyetin korunması hakkı mutlak bir hak değildir. Bu hak 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde açıkça öngörülmüş kısıtlamalara tabidir. Mal ve mülk dokunulmazlığı hakkına müdahaleye şu durumlarda izin verilmektedir:

- kanun tarafından öngörülmüş olmalı,
- kamu yararını amaçlamalı, ve
- demokratik bir toplumda gerekli olmalı

Bu her üç şartın da birlikte yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Bu şartlardan birinin dahi yerine getirilmemiş olması Sözleşmenin ihlal edildiği anlamına gelmektedir.

Ayrıca, Sözleşmenin 15. maddesinin esasına uygun olarak savaş ve diğer olağanüstü durumlarda devlet mülkiyet dokunulmazlığı hakkına saygı yükümlülüğünü sadece durumun zorunlu kıldığı hallerde askıya alabilir. Bu tedbirler devletin diğer uluslararası belgelerden doğan yükümlülükleriyle çelişik olmamalıdır.

Kanunilik

Mülkiyet hakkına müdahale öncelikle kanunilik ilkesine uygun olmalıdır. Her ne kadar 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesinin ilk paragrafının ikinci cümlesinde açıkça ifade edilmiş olsa da (“kanunda öngörölmüş şartlara tabi”) kanuni katiyet ilkesi demokratik toplumun en temel ilkesi olarak Sözleşmede bir bütün olarak kabul edilmiş ve bu nedenle üç kuraldan hangisi uygulanırsa uygulansın bu şart yerine getirilmelidir.

Kanun kavramı Sözleşmede özerk bir anlama sahiptir. “Kanun” sadece resmi anlamda bir kanunu ifade etmemektedir. Bu kavram aynı zamanda başka bir kanunu (örneğin tüzük), anayasa, devletin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler ve Avrupa Topluluğu hukukunu da kapsamaktadır.

Hukukî işlem için sadece mülkiyet dokunulmazlığına saygı yükümlülüğüyle ilgili olarak devletin iç hukuk anlamında resmi bir hukukî kaynak ile sınırlandırılmış olması yetmez bunun yanı sıra keyfi muamelelere karşı bu sınırın belirli nitelik belirleyici karakterlere sahip olması ve uygun yasal güvencelerinin bulunması gerekmektedir.

Örneğin *James Birleşik Krallığa* karşı davasında Mahkeme şu görüşümü yinelemiştir.

... tutarlı bir şekilde karara varılmıştır ki Sözleşmede geçen “kanun” veya “kanunilik” terimleri sadece iç hukuku ifade etmemekte ayrıca kanunun nitelik olarak hukukun üstünlüğü ilkesiyle bağdaşır olması anlamına gelmektedir.

Buna göre, kanunun erişilebilir (yayınlanmış) olması ve kanunun bölümlerinin, eylemin neticelerinin belirli bir işlemi gerektireceği ve hareketlerini düzenleyeceği şartlara göre ilgili kişiler tarafından makul bir dereceye kadar öngörülebilmelerini sağlayacak kesin ve açık bir dille ifade edilmiş olması gerekmektedir. Bu durum kanunların uygulanmasında gerekli olan yorumu dışta bırakacak bütün bir kesinliği gerektirmemektedir. Mamafih, söz konusu hukukî belgenin içeriğine, kapsadığı alana, hitap ettiği kişilerin sayı ve statülerine göre değişebilen öngörülebilirlik belirli bir dereceye kadar gerekmektedir.

Mahkemenin mülkiyet hakkına müdahalenin kanuna uygun olmadığına karar verdiği durumlarda devletin amacının meşruluğunu veya orantılılık ilkesini dikkate alması gerekmemektedir. Böylesi bir durumda otomatik olarak 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlali söz konusu olacağından Mahkeme böylesi bir haksız müdahalenin meşru bir amaca hizmet edip etmediğini ya da orantılı olup olmadığını değerlendirmeyecektir.

Iatridis Yunanistan’a karşı davasında başvuru hakkındaki tahliye kararı bu karar verildikten bir kaç ay sonra kaldırılmış olmasına rağmen söz konusu açık hava sinemasından çıkarılmıştır. Mahkeme ilgili makamların başvuru hakkının mülkiyetinin geri kazanılma talebini reddetmelerinin –ki bu durum başvuru hakkının mülkiyet hakkına müdahale anlamına gelmektedir- haksız olduğu ve bunun sonucu olarak da 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Belvedere Alberghiera İtalya'ya karşı davasında başvuru şirkete ait arsa yeni yol inşa edileceği gerekçesiyle kamulaştırılmıştır. Yetkili mahkeme nihayetinde kamulaştırma kararını kaldırmış ve bu kararın hukuka uygun olmadığına hükmetmiştir. Bununla birlikte başvuru şirkete arsasının iadesini talep etmişse de bu talep reddedilmiştir. Zira mahkemeler resmi makamlara geçen mülkün geri dönülemez işlem olduğuna hükmetmişlerdir. Mahkeme söz konusu davadaki gibi bir mülkün iade talebinin reddinin 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlalini oluşturduğu sonucuna varmıştır.

Genel yarar

Bunun yanı sıra bireyin mülküne yapılan kanuni müdahalenin genel (kamu) yararı içindeki meşru bir amaca hizmet nedeniyle bu işlemi haklı gösteren hukukî geçerlik nedenlerinin ileri sürülmesi gerekmektedir. Bu yükümlülüğün mülkiyetten yoksunluk ("kamu yararı") ve mülkiyetin kullanımının kontrolü ("genel yarar") ile ilgili bağlantısı açık bir şekilde ifade edilmiştir. Mamafih, hangi kural uyarınca olursa olsun mülkiyet hakkına yapılan müdahale kamu (veya genel) yararına hizmet amacıyla yapıyor olmak kuralına uymalıdır.

"Kamu yararı" kavramı niteliği gereği kapsamlı bir kavramdır. Zira yerel makamlar kendi toplumlarını ve onların ihtiyaçlarını daha iyi tanımakta ve bu nedenle Mahkemeden daha iyi bir şekilde kamu yararını tanımlayabilecek durumdadırlar. Mahkeme bu nedenle karar açık bir şekilde makul bir temelden mahrum olmadıkça yerel makamların neyin "kamu yararına" olduğu konusundaki kararına saygı göstermektedir.

Örneğin *Eski Yunanistan Kralı ve diğerleri Yunanistan*'a karşı davasında kraliyet ailesine mensup başvuru hukukî tedbirlerin kendilerini Yunanistan'daki bazı mülklerinden mahrum ettiklerini iddia etmişlerdir. Hükümet devletin meşru yararının dava konusu mülk dahilinde bulunan ormanların ve arkeolojik sitelerin korunması olduğunu ve dahası ana kamu yararının itiraz edilen mevzuatın ülkenin anayasal statüsü olan cumhuriyetin korunması ile ilgili olduğunu ileri sürmüştür. Mahkeme Hükümetin ormanların ve arkeolojik alanların korunma ihtiyacına ilişkin iddialarını kanıtlayacak hiçbir delilin mevcut olmadığına dikkati çekmiştir. Öte yandan, her ne kadar dava konusu mevzuatın Yunanistan'ın bir Cumhuriyet olmasından 20 yıl sonra yürürlüğe girmiş olması bazı şüpheler uyandırsa da Mahkeme devletin kendisine karşı zararlı gördüğü bir meseleyi çözme ihtiyacını kabul etmiştir.

Orantılılık

Mal ve mülk dokunulmazlığı hakkına müdahale eden bir tedbirin meşru bir amacın gerçekleştirilmesi hedefiyle demokratik bir toplumda gerekli olması gerekmektedir. Bu tedbirin toplumun genel yararının gerekleri ve bireylerin temel haklarının gerekleri arasında adil bir denge gözetmesi şarttır. Böylesi adil bir denge bireysel mülk sahibinin "bireysel ve aşırı bir yük" altına sokulduğu durumlarda gerçekleşmiş olmayacaktır.

Bununla birlikte, ülkelerine şekil veren sosyal süreç ile olan doğrudan temasları dikkate alınarak devlet yetkililerinin müdahalenin gerekliliği ve zarureti varlığına yaklaşımları

konusunda daha iyi bir yerde olduklarını düşünerek Mahkeme taraf devletlere yaygın ifadesiyle “takdir yetkisi” gibi belirli bir ölçümleme ve uyarılama yetkisi vermektedir. Bu nedenle, belirli bir amacın gerçekleştirilmesi amacıyla seçilen tedbire göre sözleşmede güvence altına alınan hakları daha az kısıtlayan bir tedbirin bulunması halinde her iki tedbir de devletlerin takdir yetkisi kapsamında olduğu sürece prensip olarak Sözleşmenin ihlali söz konusu olmayacaktır. Öte yandan, Mahkeme müdahalenin hizmet edilen amaca uygun olarak orantılı olup olmadığını incelerken alternatif çözümlerin varlığını da dikkate alarak karar verecektir.

Takdir yetkisi ayrıca Mahkemenin Sözleşmede güvence altına alınan hakların gerçekleştirilmesindeki ikincil rolünden de kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, bu yetki sınırsız değildir fakat Sözleşmece öngörülen Mahkemenin tetkiki ile el ele gitmektedir. Bu yüzden Mahkeme devletlerin aldıkları tedbirleri sorgulamaktan kaçınmayacak ve söz konusu tedbirleri takdir yetkisi kapsamında görmeyecektir. Bu eleştirinin kapsamı davanın şartlarına, Sözleşmece güvence altına alınan hakların niteliğine, müdahalenin uygunluğu kadar müdahale ile amaçlanan meşru amaca göre değişecektir.

Hentrich Fransa'ya karşı davasında başvuru bir miktar arsa satın almış ve bunun akabinde devlet makamları bu arazi üzerindeki şufa haklarını kullanmak istemişlerdir. Devlet tarafı söz konusu davadaki kamu yararının vergi kaçakçılığının önlenmesi olduğunu ileri sürmüştür. Mahkeme ilk olarak devlet tarafından şufa hakkının keyfi bir şekilde ve seçerek uygulanmasının yanı sıra öngörülebilirlikten uzak olduğu sonucuna varmıştır. Değerlendirmenin ardından Mahkeme başvuru sahibinin seçilmiş bir mağdur olarak bireysel ve aşırı bir yük ile sıkıntıya sokulduğu sonucuna varmış ve bu tedbirlerin eğer başvurucuya aleyhinde alınan tedbirlere karşı etkili bir itiraz hakkı tanınmış olsaydı –ki başvurucuya tanınmamıştır- meşru kabul edilebileceğine hükmetmiştir. Mülkiyet hakkının korunması ve kamu yararı arasında gözetilmesi gereken adil denge bu nedenle zarar görmüştür.

Scollo İtalya'ya karşı davasında başvuru Roma'da içinde kiracı bulunan bir daire satın almıştır. Başvuru sahibi engelli, işsiz ve daireye kendi kullanımı için ihtiyacı olmasına rağmen kiracıyı 12 yıl kadar bir süre tahliye ettirememiştir. Kira hakları ile ilgili diğer birçok davada olduğu gibi Mahkeme davayı 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde öngörülen üçüncü kural, mülkiyetin kullanımının kontrolü hakkı, uyarınca incelemiştir. Mahkeme başvuru sahibinin içinde bulunduğu durumu kendilerine açıkça ifade etmiş olmasına rağmen yerel makamların kiracının evden tahliyesi amacıyla harekete geçmemiş olmalarına dikkat çekerek, başvuru sahibinin kendi mülkü üzerindeki kullanım hakkının kısıtlanmasının orantılılık ilkesiyle bağdaşmadığı ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlali anlamına geldiğine hükmetmiştir.

Pressos Compania Naviera SA Belçika'ya karşı davasında Belçika kara sularında gemileri çarpışan bir grup gemi sahibi uğradıkları zarar nedeniyle devletin sorumluluğunda bulunan kılavuzların ihmallerinden dolayı mahkemeye başvurmuşlardır. Devlet bunun akabinde bu tür zararlar için tazminat hakkını kaldıran mevzuatı kabul etmiş ve böylece geriye dönük olarak gemi sahiplerinin taleplerini bertaraf etmiştir. Mahkeme mülkiyetin (bu davada tazminat talepleri) tazminat ödenmeksizin alınmasının

sadece belirli koşullar altında haklı gösterilebileceğinin altını çizmiştir. Mahkeme bu davada başvurucuları tazminattan mahrum bırakan geriye yürürlüğü bulunan bir mevzuatın amaç ve neticelerinin adil denge ilkesiyle bağdaşmadığı ve dolayısıyla 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlali anlamına geldiğine hükmetmiştir.

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin Sözleşmenin diğer maddeleriyle ilişkisi

Mal ve Mülk dokunulmazlığına saygının tehlikeye düştüğü durumlarda Sözleşme ve ek protokollerinde güvence altına alınmış diğer haklar da tehlikeye düşebilmektedir.

Örneğin bir bireyin belirli bir meskende yaşama hakkının bulunduğu durumlarda bu hakka yapılan herhangi bir müdahale 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi kapsamında değerlendirilecektir. Bu mekân aynı zamanda kişinin evi ise bu sefer de Sözleşmenin 8. maddesinde güvence altına alınmış olan kişinin konut dokunulmazlığı hakkı gündeme gelebilecektir. Benzer şekilde bir binanın yıkılmasına ilişkin şikâyetler mal ve mülk dokunulmazlığına saygının yanısıra başvurucunun konut dokunulmazlığı ve/veya özel hayat ve aile hayatına müdahale olarak değerlendirilecektir. Kişilerin konut ve iş yerlerine saygı hakkı Sözleşmenin 8. maddesinde güvence altına alınmışken söz konusu yapılar genellikle 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi kapsamında mülkiyet hakkını oluşturmaktadırlar.

Çevre düzenlenmesi, vergiler ve doğanın korunmasına dair kanunların önemli bir kısmı mülkiyet haklarına müdahale etmektedir. Bu bölümler genellikle farklı sosyal ve ekonomik gruplar arasında ayrımcılık anlamına gelecek bir takım ayrımlar gözetmektedir. Sözleşmenin 14. maddesi ırk, milliyet ve mülkiyet statüsü temelinde dezavantaj yaratan muameleyi yasaklamakta ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde öngörülen mülkiyet güvencesine ek güvenceler sağlamaktadır.

Kaldı ki mülkiyet hakları 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde koruma altına alınmışken mülkiyetten dileğince yararlanmaya ilişkin haklar medeni haklar olarak değerlendirildikçe usule ilişkin güvenceler 6 § 1 maddede sağlanmıştır. Bu nedenle mülkiyet haklarının tehlikeye düştüğü durumlarda başvurucu çeşitli usule ilişkin güvencelere dayanarak mahkemeye başvurabilir ve sonuç olarak da bu yargılama usullerinden kaynaklanan kararların uygulanmasını talep edebilir.

Sözleşmenin 3. ve 10. maddesi gibi diğer maddelere dayanılarak mülkiyetin güvence altına alınması ile ilgili başvurular yapılmış fakat bu maddelerin önemi zayıf görüldüğünden ve ilgili içtihat hukuku yetersiz kaldığından bu maddelerin 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesiyle ilişkileri üzerinde pek fazla durulmayacaktır.

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ve Sözleşmenin 3. maddesi

Başvurucular genellikle mülkiyet olarak değerlendirilen sosyal ve emeklilik sigortasından doğan hakları ile ilgili şikâyette bulduklarında zaman zaman insanlık dışı ve onur kırıcı muameleyi kapsayan 3. maddeyi de ileri sürmektedirler. Fakat sözleşme organları böylesi şikâyetleri kabul etmekten kaçınmıştır. *Predojević ve diğerleri Slovenya*'ya karşı

davasında Mahkeme başvuruçunun askeri emeklilik maaşından mahrum bırakılmasının insanlık dışı ve onuru kırıcı muamele ve mülkiyetten yoksunluk anlamına geldiği yönündeki şikâyetleri üzerine açıkça dayanaksız olduğu gerekçesiyle dava hakkında kabul edilemezlik kararı vermiştir. 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca yapılan şikâyetlerle ilgili olarak da başvuruçunun emekli aylığı kazanabilmesi iç hukukun gereklerini yerine getirmediğine hükmetmiştir.

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ve Sözleşmenin 6. maddesi

Sözleşmenin 6 § 1 maddesi kişinin medenî haklarını ve tarafsız bir mahkeme önünde adil ve makul süre içerisinde yargılanma hakkını güvence altına almaktadır. Mülkiyet hakkı da böylesi medenî haklardandır. 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi mülkiyet dokunulmazlığına saygı hakkını güvence altına alırken, Sözleşmenin 6 § 1 maddesi de mülkiyete ilişkin anlaşmazlıkların çözümü için hukukî yolları güvence altına almaktadır. Diğer bir deyişle ilk bölüm mülkiyet hakkına dair kabuledilebilir müdahale için gereken şartları ortaya koymakta ikinci bölüm ise müdahalenin kabul edilebilir olup olmadığına ve belirlenen mülkiyet haklarının adil bir şekilde belirlenip belirlenmediğine karar verilmesi için mahkemeye erişim ve adil yargılamayı garanti altına almaktadır. Eğer başvuruçunun mevcut bir mülkiyeti söz konusu değilse veya en azından bu hususta meşru bir beklenti mevcut değil ise 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ileri sürülemez. Bununla birlikte ileri sürülen mülkiyet hakkının varlığı veya tanınmasında yasal prosedürün belirleyici olduğu durumlarda 6 § 1 maddedeki güvencelerin ileri sürülebilmesi için böyle bir şart söz konusu değildir.

Makul süre içerisinde yargılanma hakkının ihlali iddiaları her iki bölüm uyarınca belirli sorunları gündeme getirebilir. Zira gereğinden çok daha uzun süren yargı prosedürü sonucun bir süreliğine belirsiz olmasına yol açar ki bu da söz konusu mülkiyet hakkı üzerinde zarar verici etkilere neden olabilir. Yargı prosedürünün sonucu 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi kapsamına girerken yargı sürecindeki gecikmeler ise 6. madde kapsamına girmektedir. Yargı sürecinin uzun sürmesi özellikle enflasyon zamanlarında olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Örneğin, *Aka Türkiye'ye karşı* davasında başvuruçunun kamulaştırılan mülkü için artırılmış bir tazminat talebinde başarılı olmuştur. Ulusal makamlarca hükmedilen tazminat miktarları % 30 basit faiz öngörürken zamanın enflasyon oranı yıllık % 70'leri aşmıştır. Mahkeme başvuruçunun arazisinin kamulaştırıldığı dönemdeki tazminat miktarı ile bedelin ödendiği zamandaki tazminat miktarı arasındaki farkı kısmen yasal prosedürün uzunluğundan kaynakladığına hükmetmiştir. Bu farktan kaynaklanan zarar arazinin kaybedilmesiyle ikiye katlanmış ve başvuruçunun mülkiyet hakkı ve genel yararın gerekleri arasında gözetilmesi gereken adil denge zarar görmüştür. Mahkeme bu nedenle 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Çünkü, iç hukuk devlete istisnai durumlardan istifade edebilmesine olanak sağlamıştır ki bu durum devletin yararına olmuştur, örneğin hızlı bir şekilde yargılamanın yapılması için gerekli olan gayreti gösterme gibi yükümlülüklerini yerine getirmemiştir.

Mahkeme başvuruçunun tazminat talebinin iç hukukta devlet yerine özel kişilere karşı açılan davalarda farklı bir sonuca varmıştır. *O.N. Bulgaristan'a karşı* davasında

başvurucu yerel mahkemelerin enflasyon oranlarının dikkate alınmasını reddettiklerini ve nihayetinde itiraz ettiği sözleşmede öngörülen miktarın gerçek değerinden çok daha azına hükmedildiği gerekçesiyle şikâyetçi olmuştur. Mahkeme 6. madde ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca yapılan şikâyetler hakkında kabuledilemezlik kararı vermiştir. Mahkeme devletin değer kaybı durumlarının telafi edilmesi gibi pozitif bir yükümlüğü olduğu sonucuna varmış ve mevzuat ya da mahkeme kararıyla yükseltilecek enflasyonun sözkonusu olduğu durumlarda devletin yükümlülüğünün enflasyon ve diğer olağanüstü ekonomik dalgalanmalar karşısında mal ve mülkün değerinin korunmasından daha az olamayacağına hükmetmiştir.

Verilmiş bir mahkeme kararının yerine getirilmesi Sözleşmenin 6 § 1 maddesinde güvence altına alınmış olan adil yargılanma ilkesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Varılan hükmün uygulanmasına izin verilmediği durumlarda bu bölümde güvence altına alınan prosedür tamamen özünden koparılmış olacaktır. Böyle davaların söz konusu olduğu durumlarda Mahkeme başvurusunun mahkemeye erişim hakkından mahrum bırakıldığını ve iç hukuktaki prosedür mülkiyet haklarına ilişkin ise nihai kararın uygulanmadığını dikkate alarak bu durumun mülkiyet haklarının ihlali anlamına geldiği sonucuna varacaktır. *Burdov Rusya*'ya karşı davasında mahkeme devlet tarafını başvurusunun radyoaktif emisyonlara aşırı derecede maruz kalmasından kaynaklanan sağlık sorunları için tazminat ödemesine hükmetmiştir. Mahkeme devlet tarafının kaynak yokluğundan dolayı mahkeme kararının yerine getirilemediği yönündeki savunmasını kabul etmemiş ve Sözleşmenin 6 § 1 maddesi ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir. İddia edilen kaynak yokluğu *Prodan Moldova*'ya karşı davasında da aynı şekilde sonuçlanmıştır. Bu davada yerel mahkemeler başvurusunun tadilat süresince inşa ettiği apartmanlarının satılmasına karşı verilen kararın iptal edilmesi yönündeki talebini onamıştır. Başlangıçta belediyenin bina sakinlerine alternatif barınak sağlaması kararı verilmişken bu karar daha sonradan değiştirilerek belediyenin tazminat ödemesi şeklinde kararlaştırılmış fakat kaynak yokluğu bu kararın uygulanmasına yıllar boyunca engel olmuştur. Mahkeme adil yargılanma hakkı ve mülkiyet haklarının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Yukarıda bahsedilen davalar bireyler ve devlet arasındaki anlaşmazlıklara ilişkindir. Fakat dikkat edilmesi gereken bir husus da şudur ki Sözleşmenin 6 § 1 maddesinin uygulanması özel taraflar arasındaki anlaşmazlıklar ile ilgili davalarla sınırlıdır. Ama yine de Mahkeme 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca özel kişiler aleyhine mahkemece verilmiş kararların ya hiç uygulanmaması ya da geç uygulanması nedeniyle ulusal makamları sorumlu tutmuştur. *Fuklev Ukrayna*'ya karşı davasında Mahkeme 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinden kaynaklanan pozitif yükümlülüklerin özel kişiler ve şirketler arasındaki davalarda bile mülkiyet hakkının korunması için bazı gerekli tedbirlerin alınmasını gerektirebileceğine hükmetmiştir. Bu nedenle taraf devletler iç hukukta mahkemelerce verilen nihai kararların uygulanmasını gözlemlene yükümlülüğü altındadırlar.

Sözleşmenin 6 § 1 maddesinin ayrılmaz bir parçası da yasal kesinliktir ki bu ilke davanın çözümü ile ilgili nihai karara itiraz edilememesini gerektirmektedir. *Brumărescu Romanya*'ya karşı davasında başvurusunun ebeveynlerinden alınarak kamulaştırılan ev

için öngörülen tazminata ilişkin nihai karar uygulanmıştır. Bunun akabinde tazminat prosedürüne dahil olmayan cumhuriyet savcısı davayı yüksek mahkeme önüne götürmüş ve yüksek mahkeme de bu kararı bozmuştur. Mahkeme bu durumun Sözleşmenin 6 § 1 maddesi ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Sözleşmenin 6 § 1 maddesi ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca incelenen şikâyetler bazen diğer bölümün daha az kullanılmasına neden olabilir. Fakat bunun hangi durumlarda ortaya çıkacağına dair mahkeme içtihatlarından çıkarılabilecek açık ve kesin kurallar mevcut değildir. Bununla birlikte iç hukuktaki prosedürden çıkan kararın belirleyici olduğu durumlarda 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca yapılan şikâyetleri ele alacak prosedüre vurgu yapılırken karar Sözleşmenin 6 § 1 maddesinde odaklanacaktır. Örneğin, *Draon Fransa*'ya karşı davasında Mahkeme tazminat prosedürü devam ederken devletin engelli olunması nedeniyle çekilen sıkıntılara ilişkin tazminatları kısıtlayan bir yasa çıkarmasını başvurusunun mülkiyet hakkının ihlalini oluşturduğu sonucuna varmıştır. Başvurucu ayrıca bu yasanın ivedilikle uygulanmasının adil yargılanma hakkını da ihlal ettiğini ileri sürmüştü fakat Mahkeme bu iddiayı incelemeyi gerekli görmemiştir. Öte yandan, *Canea Katolik Kilisesi Yunanistan*'a karşı davasında Mahkeme resmen gerekli olan başvurusunun tüzel kişiliğinin tanınmasının reddedilmesinin her ne kadar yıllarca devam etmiş olsa da bu durumun 6 § 1 madde ile çatıştığı sonucuna varmıştır. Başvurucu kilisenin kendilerine ait mülklerinin korunması için herhangi bir hukukî muamelede yer almaları ihtimalinden yoksun bırakılma durumunun olması halinde bile mahkeme bu şikâyeti incelememe kararı vermiştir.

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ve Sözleşmenin 8. maddesi

Sözleşmenin 8. maddesi özel hayata ve aile hayatına saygıyı güvence altına almaktadır ki bu hak konut ve haberleşme dokunulmazlığını da kapsamaktadır. Konut dokunulmazlıklarının ihlal edildiğini iddia eden ve 8. maddeyi ileri süren başvuru zaman zaman 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesini de ileri sürebilmektedirler. . Mahkeme içtihatlarında bu iki bölümde sağlanan korumaların farkı çok ince ve farklıdır.

Mahkeme nerenin 8. madde anlamında “konut” teşkil ettiği konusuna *Gillow Birleşik Krallığa* karşı davasında açıklık getirmiştir. Bu dava da başvuru Guernsey'de inşa ettikleri evde yaklaşık 19 yıl oturmamış fakat evi kiraya vermek suretiyle ilişkilerini kesmemişlerdir. Mahkeme nihayetinde bu eve taşınan başvuru başkası başka bir yerde ikametgâhlarının olmağını ve bu evde yaşamaya devam niyetinde olduklarını tespit etmiştir. Bu durum sözkonusu evin 8. madde kapsamında konut olarak kabul edilmesi için yeterli görülmüştür. Fakat Mahkeme söz konusu zamanda 1 No'lu Ek Protokolün Guernsey Adalarında uygulanabilir olmadığı için başvuru bu kapsamdaki şikâyetleri için kabul edilemezlik kararı vermiştir. Mahkeme bundan itibaren içtihatlarında bir yerin “konut” sayılabilmesi için geniş bir yorum getirmiştir.

Sözleşmenin 8. maddesi ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin kesişmesi daha çok kiracılık ve kira kontrolü ile ilgili davalarda gündeme gelmiştir. *Larkos Kıbrıs*'a karşı davasında kira sözleşmesinin bitiminden dolayı tahliye ile ilgili mevzuat daha yakından incelenmiştir. İlgili bölümler devlete ait konutlarda ve özel şahıslara ait konutlarda oturan

kiracılara farklı muameleyi öngörmektedir. Mahkeme davayı 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi yerine kiracıların belirli bir mesken de ikamet etmelerinin konut dokunulmazlığına saygı ve mal ve mülk dokunulmazlığına saygı anlamında ele alan 8. madde ile birleştirerek 14. madde uyarınca incelemiştir.

Benzer şekilde, *Sorić Hırvatistan*'a karşı davasında Mahkeme ne 8. maddenin ne de 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin kiracıların belli bir mülkü (yani konutu) satın alma hakkını kapsadığını ifade etmiştir. Önceki bölüm sadece kişinin zaten mevcut konutuna dokunulmazlığa saygı hakkını güvence altına almakta ve yine zaten mevcut mal ve mülke dokunulmazlığa saygıyı güvence altına almaktadır. Bu davada başvuru söz konusu dairenin hiçbir zaman maliki olmamış fakat altmış yılı aşkın bir süredir bu daire de ikamet etmiştir. Bununla birlikte söz konusu mülk, başvurucuya özel statülü kiracılık kapsamında oturduğu daireyi satın alma hakkı tanımayan yeni mevzuatın sırf yürürlüğe girmesinden ötürü tehdit altına girmemiştir.

Yukarıdaki yaklaşıma mülk sahibinin haklarının tehlikeye düştüğü durumlarda başvurulması söz konusu değildir. *Velosa Barreto Portekiz*'e karşı davasında mülk sahibi olan başvuru kişinin kendi kullanımı için ihtiyaç duyduğu halde kendisine miras kalan evin kira sözleşmesini sonlandırma talebi reddedilmiştir. Mahkeme başvuru kişinin ikametgâh ihtiyacı zaruri görülmediğinden 8. maddenin ihlal edilmediğine kanaat getirmiştir ki başvuru kişinin yaşam koşulları yargılama devam ederken iyileşmiştir. Mahkeme davayı 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca incelemeye devam etmiş ve başvuru kişinin kiracısı ile yaptığı sözleşmeyi sonlandırma hakkının 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ikinci paragrafı anlamında mal ve mülkün kullanımı hakkını oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır. Fakat söz konusu kontrol meşru bir sosyal politikanın gerçekleşmesini amaçladığından Mahkeme taraf devletın yarışan menfaatler arasında adil bir dengeyi gözettiğine hükmetmiştir. Başvuru kişinin iddialarını güçlendirecek hiçbir argümanı ileri süremediğinden Mahkeme 8. madde kapsamındaki bulgularına atıfta bulunarak başvuru kişinin haklarının ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

Cvijetić Hırvatistan'a karşı davasında başvuru eski kocasının kanunsuz olarak işgal ettiği daireden tahliyesinin uzun sürmesinden dolayı şikâyetçi olmuştur. Mahkeme hükmedilen tahliye kararının uzun bir gecikme ile yerine getirilmediği ve bunun da başvuru kişinin kendi evinde yaşamasını engellediği gerekçesiyle 8. maddenin ihlali olduğu sonucuna varmıştır. Başvuru kişinin 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca yaptığı şikâyetler hakkında esasen 8. madde uyarınca yapılanlar ile aynı oldukları gerekçesiyle inceleme yapmamıştır.

Bunun aksine, *Zaklanac Hırvatistan*'a karşı davasında başvuru kişinin lehine hükmedilen tahliye kararının yerine getirilmemesinin konut dokunulmazlığına saygı, özel ve aile hayatının gizliliğine saygı ile mülkiyet dokunulmazlığına saygı haklarını ihlal ettiğini iddia etmiştir. Mahkeme meseleyi ayrı olarak 8. madde ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca incelemiştir. Prosedür askıya alındığından şikâyetler erken yapıldığı gerekçesiyle haklarında kabuledilemezlik kararı verilmiştir.

Polisin konuta veya iş yerine girmesi gibi mal ve mülk dokunulmazlığına saygı hakkına yapılan diğer müdahale türleri 8. madde ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca incelenmiştir. *Niemietz Almanya*'ya karşı davasında Mahkeme avukat olan başvurunun bürosunun sınırsız aranması emrini ve buradaki belgelere el konmasının özellikle avukatın mesleğinden kaynaklanan gizlilik hususunda orantısızlık yarattığına hükmetmiştir. Başvurucu ayrıca aramanın bir avukat olarak itibarına zarar verdiği gerekçesiyle 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin de ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Daha önceden aramanın başvurunun mesleki saygınlığı üzerindeki muhtemel etkileri 8. madde kapsamında ele alındığından Mahkeme 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi kapsamında ayrı bir mesele olarak ele almamıştır.

Benzer şekilde *McLeod Birleşik Krallığa* karşı davasında başvurunun eski kocası kendi eşyalarını almak üzere polis eşliğinde evli iken beraber yaşadıkları fakat söz konusu zamanda başvurunun ikamet ettiği eve girmiştir. Mahkeme polisin bir eve girmesinin genellikle huzurun sağlanması ve bir suçun önlenmesi amacıyla haklı gösterilebileceğine dikkati çekmiştir. Mamafih söz konusu davada polis memurlarının başvurunun evde olmadığından haberdar olduklarından eve girmemeleri gerektiği zira kamu düzenin bozulması veya bir suçun işleniyor olması ihtimalinin ya çok zayıf olduğu ya da böylesi bir tehlikenin bulunmadığı açıktır. Başvurucu, haklarının ihlal edilmediği sonucuna varan Komisyonda görülen dava sırasında her ne kadar 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesini ileri sürmüş olsa da bu iddiasını Mahkeme önünde devam ettirmemiştir.

Konut dokunulmazlığına saygı hakkına müdahalenin en aşırı hali ve mülkiyetten mahrumiyetin son haddi konutun yıkılmasıdır. Böylesi durumlarda şikâyetlerde 8. madde ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ileri sürülmektedir. *Selçuk ve Asker Türkiye*'ye karşı davasında Mahkeme şikâyetleri her iki madde uyarınca incelemiştir. Mahkeme Türk güvenlik güçlerinin başvurunun evini ve içindeki eşyaları evde yaşayanları yerlisi oldukları köyü terketmeye zorlamak amacıyla kasten yaktıkları sonucuna varmıştır. Bu koşullar altında Mahkeme bu eylemlerin başvurunun özel ve aile hayatının dokunulmazlığına saygı ile konut dokunulmazlığı ve mal ve mülk dokunulmazlığına saygı haklarına özellikle ciddi ve haksız müdahale anlamına geldiği hususunda şüphe görmemiştir.

Yerlerinden edilmiş kişilerle ilgili davalarda benzer meseleler gündeme gelmiştir. Bununla birlikte 8. madde uyarınca bir iddiada bulunmak için başvuru sahiplerinin terk etmeye zorlandıkları ikametgâhın gerçekten kendi evleri olduğunu kanıtlamaları gerekmektedir. Böylesi bir gereklilik kısmen şu bulgudan gelmektedir ki 8. madde bireylere ikamet seçiminin genel yarardan üstün gelme hakkını tanımamaktadır. Örneğin *Chapman Birleşik Krallığa* karşı davasında başvuru yerleşmek amacıyla bir arsa satın almıştır. Fakat başvurunun karavan parkı izin başvurusu bölgenin kırsal özellikleri üzerinde zarar verici etkiye yol açabilir gerekçesiyle reddedilmiştir. Mahkeme başvurunun planlama izni olmadan arazisi üzerinde kalmaya devam etme gibi bir alternatifin bulunmasını dikkate alarak 8. maddenin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Mahkeme aynı nedenlerden ötürü başvurunun 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde güvence altına alınan satın aldığı arsa üzerinde bir müdahale olmaksızın yaşama hakkının ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

Çevre Planlaması ve arazinin kullanılması ile ilgili tedbirler ve kanunlar 8. madde ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi kapsamına giren çevre kirliliği ve çevreye verilen zarar ile ilgili bir dizi uygulamanın parçasıdır. Bu konu ile ilgili davaların sayıları geçen bir kaç sene içerisinde belirgin bir şekilde artmış olsa da Mahkeme henüz aynı davada bu her iki maddenin ihlal edildiğine dair bir karar vermemiştir. Sözleşme ve ek protokollerinde genel olarak bireylerin çevresel çıkarlarını korumak üzere düzenlenmiş herhangi bir düzenleme bulunmamasıyla beraber bir takım pozitif yükümlülükler öngörülmüştür. 8. maddenin geniş yorumlanması Mahkemeye devletin bireylerin hakları için etkin korunma sağlayamadığı durumlar da dahil olmak üzere çevresel faktörlerin birey ve aile ya da ev yaşamını doğrudan ve ciddi olarak etkilediği çeşitli “çevre” ile ilgili şikâyetleri inceleme olanağı sunmuştur. Öte yandan planlama politikaları da dahil olmak üzere çevrenin korunması amacıyla 8. maddede güvence altına alınmış haklara yapılan bazı müdahaleleri haklı gösterebilmektedir. Bu amacın genel yarara hizmet ettiği durumlarda ilgili amaç 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesine göre mülkiyetin kullanımının kontrolüne de olanak sağlamaktadır. Bununla birlikte bu düzenleme mülkiyetin dokunulmazlığına saygı hakkının makbul bir çerçeve de kullanılmasını güvence altına almamaktadır. Dahası bu bölüm yarışan menfaatler arasında adil bir denge gözetilerek çevresel nedenler dolayısıyla mülkiyetin kullanımına ilişkin sınırlamalara da izin vermektedir. Bunun yanı sıra 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi özellikle tehlikeli eylemlerin yapıldığı durumlarda belirli pozitif yükümlülükler öngörmektedir.

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi başvuruçunun özel mülkiyeti ya da ekonomik çıkarları gibi mülkiyet haklarını güvence altına alırken 8. madde mal ve mülke dokunulmazlığa saygı hakkını güvence altına almaktadır. Ama yine de bu bölümlerin hiçbir i sınırsız bir güvence sağlamamaktadır. Bu görüş yukarıda atıfta bulunulan ve kiraya verenlerin çok nadir olarak 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca mülkleri ile ilgili tazminat taleplerinin başarı ile sonuçlandıkları kiracılık ile ilgili davalara dair içtihatlarla da desteklenmektedir. Değinen içtihatlardan çıkarılan bir diğer sonuç ise Mahkeme ilk olarak belirli bir mekânın konut olup olmadığına karar vermekte ve 8. madde de sağlanan güvencelere (söz konusu binaya ulaşım, burada yerleşmek ve kalmaya devam etme hakkı) uyulup uyulmadığını tespit etmektedir. Ancak bundan sonra 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde sağlanan güvenceler gündeme gelmektedir. Bu nedenle eğer iddia edilen ihlal temelde başvuruçunun haklarının mahremiyet hususu ile ilgili ise ve söz konusu mal ve mülk üzerindeki ekonomik etkisi ya hiç yoksa ya da çok az ise Mahkeme davayı öncelikle sadece 8. madde uyarınca inceleyecek ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca ayrı bir meselenin ortaya çıkmadığına karar verecektir. Bunun tersi bir yaklaşıma Mahkeme içtihatlarında çok nadir rastlanmaktadır. Bir mekânın açıkça “konut” olarak tanımlanmadığı durumlarda 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca yapılan şikâyetlerin neticelerinden bağımsız olarak Mahkeme 8. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmayacaktır.

Mülkiyet hakları ve konut dokunulmazlığı ve mahremiyete saygı hakları arasındaki kesişme ile ilgili sonuçlar her ne kadar bu konudaki içtihatlar az da olsa büyük ölçüde haberleşmenin korunması için de geçerli olmaktadır.

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ve Sözleşmenin 10. maddesi

Handyside Birleşik Krallığa karşı davasında yetkililer ahlak dışı olduğu gerekçesiyle önce el koydukları baskı kalıbı ve başvuru tarafından bastırılmış olan yüzlerce adet okul kitabını imha etmiştir. Mahkeme bu hususta Sözleşmeciler Devletlerin 10. madde uyarınca takdir yetkisinin olduğunu ifade ederek bu bölümün ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Mahkeme, 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca yapılan şikâyetleri incelerken söz konusu kitaplara el konulmasına ilişkin şikâyetlerin geçici bir tedbir olduğu gerekçesiyle 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ikinci cümlesi (mülkiyete zarar verilmesi) kapsamında değerlendirilemeyeceği sonucuna varmıştır. Öte yandan, el koyma başvuruçunun mülkiyetin kontrolü ile ilgili olmadığı ve bu nedenle maddenin ikinci paragrafı kapsamındadır. Bununla birlikte böylesi meselelere müdahalenin gerekliliği hususunda en son sözü söyleyecek makamın taraf devlet olduğu belirtilmiş ve Mahkeme “genel yarar” kavramının 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi kapsamında olduğunu belirterek devletlere geniş bir yorum alanı bırakıldığı kanaatindedir. Bu nedenle, 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Zira kitapların imha edilmesi bu kitapların hukukî olarak genel yarara aykırı ve tehlikeli olduğunun ilan edilmesinin bir sonucudur ki bu tedbir 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ikinci paragrafına da uygundur.

Daha yakın bir zamanda *Öztürk Türkiye*'ye karşı davasında Mahkeme daha farklı bir tutum takınmıştır. Mahkeme başvuruçunun tarafından bastırılan kitabın toplatılması ve tüm nüshalarının imha edilmesinin hakkında verilen mahkûmiyet kararının yan etkisi olduğuna karar vermiştir. Zira Mahkeme 10. maddenin ihlal edildiği sonucuna varmış ve başvuruçunun 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca yaptığı şikâyetleri incelemeyi gerekli görmemiştir.

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ve Sözleşmenin 13. maddesi

Mahkeme içtihatlarına göre 13. madde, tartışılabilir bir temelde, Sözleşmede güvence altına alınmış haklarından bir veya bir kaçının ihlal edildiğini ileri süren herkesin ulusal bir mahkeme önünde etkili bir hukuk yolu hakkını güvence altına almaktadır.

Mülkiyet hakkı 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde güvence altına alındığından Sözleşmede zikredilen haklardan biridir ve devletler bu hakkın korunması amacıyla kendi yargı yetkisi dahilindeki herkesin etkili bir hukuk yolu hakkını garanti altına almakla mükelleftirler.

Bu bağlamda, şu da unutulmamalıdır ki Sözleşmede güvence altına alınmış hakkın iç hukukta –mülkiyet hakkı gibi- tanınmış bir “medenî hak” olarak ilan edildiği durumlarda 6 § 1 maddede sunulan korumadan da yararlanılabilir. Bu koşullar altında 6 § 1 maddedeki yargısal prosedüre tam bir koruma getiren güvenceler 13. maddede sunulan güvenceden daha katı ve kapsamlıdır. Bu nedenle Mahkeme 6 § 1 maddenin ihlal edildiği sonucuna vardığı davalarda 13. madde uyarınca yapılmış diğer şikâyetleri incelemeyi gerekli görmeyecektir. Bu durum 6 § 1 maddesinin 13. maddeye göre *lex specialis* (özel kanun) olmasından kaynaklanmaktadır. Böylesi davalarda aynı şikâyetin daha hafif

yaptırımlar öngören başka bir madde kapsamında incelenmesinde hiçbir hukukî yarar söz konusu değildir.

Mülkiyet hakkı ile ilgili davalarda 6. maddenin herhangi bir nedenden dolayı uygulanamadığı durumlarda 13. madde yine de gündeme gelebilir.

Örneğin devlet makamları ve kamu otoritesini temsil eden memurlar arasında meydana gelebilecek istihdam anlaşmazlıkları "sivil" sayılmayacaklarından Sözleşmenin 6 § 1 maddesi kapsamı dışında bırakılmışlardır (*Pellegrin Fransa*'ya karşı davası). Böylesi davalarda hakkında şikâyette bulunulan istihdam anlaşmazlığı memurun kazanılmış maaşı ile ilgili ise (1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi anlamında "mal ve mülk" hükmündedir) 13. madde gündeme gelebilir.

Dahası 6. madde geçici tedbir veya çözümlere ilişkin prosedüre uygulanamaz. Bununla birlikte hukukî bir yolun etkili olabilmesi için herhangi bir telafi edilemez zararı engelleyecek ivedi bir rahatlama sağlanması gerekmektedir. Olağan bir hukukî yol (örneğin bir hukuk davası) bazen çok yavaş ya da işi ağırdan alan manevralar nedeniyle her zaman bunu gerçekleştiremeyebilir. Bu nedenle 13. madde, yoklukları halinde başvuruçunun mülkiyet haklarına telafi edilemeyecek bir zarara yol açabilecek geçici tedbirlerin alınmasını gerektirebilir. Böylesi durumlarda geçici tedbirler tek etkili hukuk yolu olabilirler.

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ve Sözleşmenin 14. maddesi

Sözleşmenin 14. maddesinde düzenlenmiş olan ayrımcılık yasağı en temel haklardan biridir. Bununla birlikte bu madde tek başına ileri sürülemez fakat ancak Sözleşmede güvence altına alınmış başka bir hak ile birlikte ileri sürülebilir. Örneğin mal ve mülk ile ilgili olarak bir ayrımcılığa uğradığını iddia eden bir başvuruçunun 14. maddeyi 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ile bağlantılı olarak ileri sürebilecektir. Başvuruçunun bunu yaparken bu madde anlamında bir mal ve mülkünün bulunması gerekmektedir. Fakat mülkiyet haklarının ayrımcılığa uğratılması için ihlal edildiğini kanıtlaması beklenmeyecektir. Mal ve mülküne müdahale eden bir muameleye tabi tutulduğunu ve bu muamelenin benzer durumda bulunanlara yapılan muamele ile haklı gösterilemeyecek bir farklılık arzettiğini kanıtlaması yeterli olacaktır.

Daha önceden atıfta bulunulan *Marckx Belçika*'ya karşı davasında Mahkeme annenin evlilik dışı doğan çocuğu ile ilgili olarak mülkünü dilediğince satmak hususunda ayrımcılığa uğradığı sonucuna varmış fakat 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi tek başına ele alındığında bu maddenin ihlal edilmediğine hükmetmiştir. Benzer şekilde *Inze Avusturya*'ya karşı davasında Mahkeme tüm bir çiftliğin miras olarak geçmesinde evlilik içi doğmuş çocuklara evlilik dışı doğmuş olanlara göre bir öncelik tanıyan ulusal mevzuat nedeniyle başvuruçunun ayrımcılığa uğradığı sonucuna varmıştır. Bu iki davada 14. maddenin 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ile bağlantılı olarak uygulanabilirliği testi başvuruçunun mülkiyet haklarının ihlal edilip edilmediği değil fakat iddialarının mülkiyet kapsamına girip girmediğidir.

İlginç bir şekilde, 14. maddenin mülkiyet hakkı ile ilgili davalarda uygulanabilirliği Sözleşme uyarınca taraf devletlerin güvence altına almakla mükellef oldukları mülkiyet hakkından daha ileriye gidebilmektedir. Bu durum taraf devletlerin gönüllü olarak korumayı seçtikleri mülkiyet haklarını da kapsamaktadır. *Gaygusuz Avusturya*'ya karşı davasında başvuru Avusturya vatandaşı olmadığı gerekçesiyle işsizler için acil yardım hakkından mahrum bırakıldığından şikâyetçi olmuştur. Devlet ülkesinde ikamet edenlere sosyal hak ve menfaatler sunmakla yükümlü olmasa bile Mahkeme böylesi bir planın kabul edildiği durumlarda gerekli tüm şartları yerine getiren başvuru sadece vatandaşlığı nedeniyle bu yardımdan mahrum bırakılmasının 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ile birlikte ele alındığında 14. maddeyle bağdaşmadığı sonucuna varmıştır.

Mahkeme genel yarar ile ilgili olarak farklı muamelenin makul ve objektif bir şekilde haklı gösterilebildikçe 14. maddeye ayrılık teşkil etmeyeceğini sık sık vurgulamaktadır. Bununla birlikte farklı muamelenin ne ölçüde gerekli olduğunu tespit ederken 14. madde kapsamında devletlere tanınan takdir yetkisi 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde tanınandan daha dardır. Özellikle farklılığın dayandığı cinsiyet ve ırk ile ilgili konularda Mahkeme kabul etmeme eğiliminde ise de dezavantajlı muamelenin çok iyi bir şekilde gerekçelendirildiği argümanlarını kabul etmektedir. Gayrimeşruluk ve yukarıda atıfta bulunulan davadaki vatandaşlık gibi ayrımcılık kriterlerine ek olarak 14. madde ayrımcılığa izin verilemeyecek bitmemiş bir zemin listesi sağlamaktadır. Mülkiyet hakları arasında mülkiyete dayanan ayrımcılık en göze çarpanıdır.

Çevre planlaması, vergiler ve çevrenin korunması ile ilgili mevzuat mülkiyet haklarına müdahale edebilmektedir. Bu düzenlemeler farklı sosyal ve ekonomik gruplar arasında bazen mülkiyete dayanan bir ayrım gözetmektedir. *Pine Valley Developments Ltd ve diğerleri İrlanda*'ya karşı davasında başvuru sınıy depolar ve büro açma ile ilgili bir planlama izni taslağına güvenerek bir miktar arazi satın almışlardır. Detaylı planlama onayı verilmediğinden satın alınan arazi değer kaybetmeye devam etmiştir. Nihayetinde planlama kanununun yanlış uygulanmasına çare olmak ve planlama izinlerinin geçerli kılınması amacıyla bir kanun kabul edilmiştir. Fakat başvuru sahiplerine yine de planlama izni verilmemiştir. Başvuru sahiplerinin diğer mülk sahiplerine göre ayrımcılığa tabi tutuldukları yönündeki şikâyetleri Mahkeme tarafından kabul edilmiştir. Mülkiyet temeline dayanan bir diğer ayrımcılık davası da *Chassagnou ve diğerleri Fransa*'ya karşı davasıdır. Bu davada 20 hektardan daha küçük arazi sahiplerinin avlanma haklarının avcılık derneklerine verilmesini öngören bir yasa uygulanmıştır. Bu tür arazi sahibi olan başvuru sahiplerinin ölçüsü nedeniyle ayrımcılık mağduru olduklarını ileri sürmüşlerdir. Mahkeme uygulanan yasa nedeniyle sadece büyük arazi sahipleri arazilerini diledikleri şekilde kullanma hakkına sahiptir ve bu durum başvuru sahipleri ve diğer küçük arazi sahiplerini 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ile bağlantılı olarak 14. maddenin ihlali anlamına gelen ayrımcı bir duruma soktuğu sonucuna varmıştır.

14. madde ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi arasındaki ilişkinin bir diğer boyutu da Mahkemenin şikâyetleri ne zaman belirli bir madde ya da ayrımcılık açısından veya her ikisini birden hesaba katacağıdır. *Chassagnou ve diğerleri Fransa*'ya karşı davasında Mahkeme şunu yinelemiştir: "Sözleşmenin belirli bir maddesinin tek başına veya 14. madde ile birlikte ileri sürüldüğü ve bu belirli maddenin ayrı olarak ihlalinin tespit

edildiği durumlarda Mahkeme davanın ayrıca 14. madde uyarınca ele alınmasını genellikle gerekli görmemektedir. Fakat söz konusu hakkın kullanımındaki muamelenin belirgin eşitsizliğinin davanın temel bir boyutunu teşkil ettiği durumlarda Mahkemenin tavrı tam tersi olmaktadır.” Mahkeme göze çarpan birçok kararında, 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi ile ilgili şikâyetleri incelemiş fakat bu madde ile bağlantılı olarak 14. madde uyarınca yapılan şikâyetleri incelemeyi gerekli görmemiş ya da bu hususta ayrı bir mesele gündeme gelmemiştir. Mahkeme belirli madde uyarınca yapılan şikâyetlerin incelenmesinden çıkan sonuçtan bağımsız olarak bu şekilde hareket etmiştir. Öte yandan Mahkemenin belirli bir maddenin ihlal edildiği sonucuna vardığı durumlarda genellikle şikâyetleri 14. madde uyarınca incelemiştir.

Böylece 14. madde mülkiyet haklarının herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan özgürce kullanılmasını güvence altına almaktadır. Bu madde ileri sürülürken başvurunun 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca bir mal ve mülke sahip olduğunu ve bu mal ve mülkten doğan bu haklarını kullanırken benzer durumdakilere göre daha dezavantajlı bir muameleye tabi tutulduğunu kanıtlaması gerekmektedir. Bundan sonra uygulanan farklı muamelenin hukuka uygunluğunu, meşru bir amacın gerçekleştirilmesine hizmet ettiğinin ve alınan tedbirlerin bu amaçla orantılı olduğunu göstermek devletin üzerine düşen bir yük olmaktadır. Dikkate alınması gereken bir husus da farklılığın mülkiyete dayandığı durumlarda devlete tanınan takdir yetkisinin cinsiyet, milliyet, sosyal statü ve farklılığa zemin oluşturan diğer kriterlerden daha geniş olduğudur.

Kabuledilebilirlik koşulları

İç hukuk yollarının tüketilmesi

Genel olarak kabul gören uluslararası hukuk kurallarına göre Mahkeme bir davayı Sözleşmenin 35. maddesinde öngörülen tüm iç hukuk yollarının tüketilmesinin ardından ele alabilmektedir. 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca yapılan şikâyetler bu kurala istisna teşkil edemezler (Bkz. “*Eski Yugoslav Makendonya Cumhuriyeti*” ve *Krisper Slovenya*’ya karşı davası).

Başvurucular 35 § 1 madde uyarınca iddia edilen ihlallerin tazmin edilebilmesi için yeterli olanak sağlayan iç hukuk yollarını kullanmakla yükümlüdürler. Şikâyetin yetkili yargı veya idarî makamın önüne getirilmesi ve en ileri dereceye kadar gidilmesi -örneğin Hırvatistan ve Slovenya’da olduğu gibi Anayasa Mahkemesi- gerekmektedir. Eğer başvuru hukukî gerekleri yerine getirmediği veya zaman aşımı gibi benzeri nedenlerden dolayı kendi kusurlarından ötürü iç hukuk yollarını gerektirdiği gibi kullanamadıkları durumlarda şikâyet hakkında iç hukuk yollarının tüketilmemiş olması gerekçesiyle kabuledilemezlik kararı verilecektir (Bkz. *Sirc Slovenya*’ya karşı davası).

Ratione temporis (zaman bakımından)

23 Mayıs 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin ("Viyana Sözleşmesi") 28. maddesi antlaşmadan farklı bir niyet anlaşılmadıkça veya antlaşmada belirtilmedikçe antlaşmanın maddeleri antlaşmanın yürürlüğe girdiği tarihten önce meydana gelmiş eylem ve olaylarla ilgili olarak imzacı devleti hukuken bağlamaz hükmünü getirmektedir.

Komasyon ve Mahkeme içtihatlarında uluslararası hukukta mevcut olan bu genel kuralı kesinkes kabul etmektedir (Bkz. dikkate değer olarak *Blečić Hırvatistan'a karşı* davası). Buna göre Mahkeme bir devlet aleyhine yapılan ve o devlet açısından sözleşmenin yürürlüğe girmesinden önceki bir tarihte meydana gelmiş olaylarla ilişkin ihlal iddialarına dayanan başvuruları incelemeye yetkili değildir. Bununla beraber ileri sürülen iddianın önceden meydana gelmiş bir olaya mı dayandığı ya da sonraki belirli bir tarihteki bir olaya mı dayandığı sorunsalı olayların bir kısmının Mahkemenin yetki zamanından önce ve bir kısmının da yetki zamanının içerisinde meydana geldiği durumlarda zorluklara neden olabilmektedir.

Blečić Hırvatistan'a karşı davasında Mahkeme bu konudaki içtihadını birleştirmiş ve maddi yargılama yetkisini düzenleyen prensiplerini şu şekilde düzenlemiştir.

1. Mahkemenin maddi yargılama yetkisi ileri sürülen müdahaleyi meydana getiren olaylara bakılarak tespit edilecektir. Bu müdahalenin tazmin edilmesini amaçlayan sonraki hukuk yollarının işlememesi Mahkemenin maddi yargılama yetkisi kapsamına girmemektedir.

2. Bir taraf devletin Sözleşmede güvence altına alınmış haklarını ihlal ettiğini düşünen bir başvurucunun genellikle ilk olarak ulusal yasaların öngördüğü tazminat yollarına başvurması beklenmektedir. Eğer iç hukuk yolları başarısız olur ve başvurucu sonradan Mahkemeye başvurursa sözleşmede güvence altına alınan haklarının muhtemel ihlali müdahaleye ilişkin hukukî yolun reddi değil müdahalenin kendisi olacaktır.

3. Bu nedenle müdahalenin Sözleşmenin onaylanmasından önce, hukuk yolunun reddi olayının da Sözleşmenin onaylanmasından sonraki bir zamana denk gelmesi durumunda Mahkemenin maddi yargılama yetkisinin belirlenmesinde sonraki işlemin esas alınması Sözleşmenin o devlet açısından yürürlüğe girmesinden önce meydana gelmiş bir olay ile ilgili olarak o devlet için Sözleşmenin bağlayıcı olması sonucunu doğurmaktadır. Bununla beraber bu durum antlaşmaların geriye yürümezliği genel kuralına aykırılık teşkil etmektedir (Viyana Sözleşmesinin 28. maddesinde ifade edilen).

4. Dahası, bir hukuk yolunun sağlanması genellikle müdahalenin meydana geldiği tarihte yürürlükte olan yasalara ayrı olması gerekmektedir (tempus regit actum). Bu nedenle Sözleşmeye dayanarak Sözleşmenin meydana gelmesinden önce son bulmuş bir müdahale için bir hukuk yoluna başvurulması Sözleşmenin geriye yürütmesine neden olacaktır.

5. Sonuç olarak, devletlerin sözleşmenin onayladığı tarihten sonra meydana gelen eylem ve ihmallerinin Sözleşme kapsamında ele alınması gerektiği doğrudur (Bkz. Yağcı ve Sargın Türkiye'ye karşı davası, 8 Haziran 1995 tarihli karar, A serisi no. 319-A, syf. 16, §40) Sözleşme tarafı devletler üzerine önceki bir tarihte meydana gelmiş hata ve zararlardan dolayı tazminat ödeme gibi belirli bir yükümlülük getirmemektedir (Kopecký Slovakyaya [GC] karşı davası, no. 44912/98, §38, AİHM 2004-IX.) Bundan farklı bir yaklaşım hem antlaşmaların geriye yürümezliği hem de devletin sorumluluğunun temelini oluşturan ihlal ve tazminat arasında temel ayrımı zayıflatacaktır.

6. Bu nedenle Mahkemenin maddi yargılama yetkisi belirlenirken her davada ayrı olarak iddia edilen müdahalenin tam olarak hangi zamanda meydana geldiğinin belirlenmesi önemlidir. Mahkeme bunu yaparken hem başvuruçunun yakındığı olayları hem de ihlal edildiği ileri sürülen Sözleşmede güvence altına alınmış hakkın kapsamını dikkate almalıdır.

Blečić davası başvuruçunun savaş zamanında uzun bir süre gaip olması nedeniyle Zadar'da özel statülü kiracılık hakkı ile oturduğu eve dair sözleşmesinin sonlandırılmasına ilişkindir. 1991 yılı Haziran ayında başvuruçunun dairesinden ayrılarak Roma'da yaşayan kızını yaz süresinde ziyaret etmeye gitmiştir. Başvurunun yokluğu sırasında savaş yayılmış ve Zadar sürekli bir bombalama olayına sahne olunca başvuruçunun Roma'da kalmaya karar vermiştir. 1991 yılı Kasım ayında M.F adlı kişi ve ailesi daireye yerleşmişlerdir. 1992 yılı Şubat ayında yerel makamlar başvuruçunun altı aydan daha uzun bir süre boyunca haklı bir neden olmaksızın evden uzakta olduğu gerekçesiyle kira akdinin sona erdirilmesi için bir hukuk davası açmışlardır.

İlk derece mahkemesi yerel makamların başvuruçunun kira akdinin sonlandırılması talebini kabul ederek başvuruçunun aleyhine karar verirken ikinci derece mahkeme kararı bozarak talepleri reddetmiştir. Nihayetinde 15 Şubat 1996 tarihinde Yüksek Mahkeme ikinci derece mahkemesinin kararını bozarak ilk derece mahkemesinin kararını onaylamış ve karar böylece *res judicata* gücü kazanmıştır. 8 Kasım 1999 tarihinde Sözleşmenin 5 Kasım 1997 tarihinde Hırvatistan açısından yürürlüğe girmesinin ardından Anayasa Mahkemesi başvuruçunun yüksek mahkemenin kararına karşı anayasallık şikâyetini reddetmiştir.

Başvuruçunun 8. madde ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde güvence altına alınan konut dokunulmazlığı hakkına saygı ve mal ve mülk dokunulmazlığına saygı hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

Mahkeme söz konusu zamanda yürürlükte olan Hırvatistan yasaları uyarınca özel statülü kiracılığın mahkemenin kiraya verenin böylesi bir kiracılığın sona erdirilmesi talebini kabul ettiği andan itibaren sona ererek *res judicata* halini aldığını dikkate almıştır. Mahkeme başvuruçunun kiracılığının Yüksek Mahkemenin 15 Şubat 1996 yılında verdiği karar ile sona erdiği sonucuna ulaşmıştır. Bu tarih Sözleşmenin Hırvatistan açısından yürürlüğe girdiği tarihten önceki bir zamandır. Şöyle ki mevcut müdahalenin devam etmesine olanak sağlayan sonraki Anayasa Mahkemesi kararı değil yüksek mahkemenin

bu karardır ki bu durum başvuru ileri sürdüğü Sözleşmede güvence altına alınan haklarına müdahale anlamına gelmektedir.

Dahası, Mahkeme o koşullar altında Anayasa Mahkemesinin yüksek mahkemenin kararını incelerken Viyana Sözleşmesinin 28. maddesindeki zorlukla uğraşmadan Sözleşmeyi uygulayamayacağı sonucuna varmıştır.

Özetle mahkemeye başvuruya neden ilgili olay Anayasa Mahkemesinin 8 Kasım 1999 tarihli kararı değil Yüksek Mahkemenin 15 Şubat 1996 tarihli kararıdır. Mahkeme tarih itibariyle yargılamaya konu olamayan bir olayla ilgili olarak maddi yargılama yetkisini genişletmeden davanın esasına ilişkin inceleme yapmanın mümkün olamayacağı sonucuna varmıştır. Bunun yapılması uluslararası hukukun genel kurallarına aykırı olacaktır. Bu nedenle başvuru, *ratione temporis*, Sözleşme maddeleriyle bağdaşmamaktadır.

Mahkeme aynı yaklaşımını sonraki *Mrkić Hırvatistan'a* karşı davasında da sürdürmüştür. Bu dava da başvuru ileri sürdüğü özel statülü kiracılığının sona erdirilmesi ile ilgilidir. Bununla beraber bu davada başvuru ileri sürdüğü kiracılığı ikinci derece mahkemesinin başvuru ileri sürdüğü itirazını reddettiği ve ilk derece mahkemesinin aleyhinde verdiği kararın onaylanmasıyla yani *res judicata* haline geldiği zaman zaten sona erdirilmiştir. Bu durum 1997 yılının Mart ayında Sözleşmenin Hırvatistan açısından yürürlüğe girmesinden önce meydana geldiğinden *Blečić davasından* farklı olarak hem Yüksek Mahkemenin kararı hem de Anayasa Mahkemesinin kararı Sözleşmenin onanmasında sonra verildiğinden bir sorun teşkil etmemiştir. Başvuru ileri sürdüğü 8. madde uyarınca şikâyetinde bulunduğu doğrudan doğruya *Blečić* davasında olduğu gibi 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca şikâyetinde bulunulmuş olsaydı sonucun aynı olmuş olacağı konusunda bir nebze de olsa şüphe mevcuttur.

Yukarıdaki görüşler müdahalenin tek bir eylem tarzında geliştiği durumlar için geçerlidir. Bununla birlikte iddia edilen ihlalin süreklilik arz eden bir hal alıp Sözleşmenin ilgili devlet açısından yürürlüğe girmesinden sonra son bulduğu durumlarda Mahkemenin Sözleşmenin onanmasından sonraki dönem için inceleme yetkisi mevcuttur.

Mahkeme mülkiyet hakkı hususunda devam eden ihlal olgusunu *Loizidou Türkiye'ye karşı* davasında kabul etmiştir. Bu davada Kıbrıslı bir Yunan olan başvuru ileri sürdüğü Kuzey Kıbrıs'ta 1974 meydana gelen Türk işgalinden sonra adanın o kısmında bulunan sahibi olduğu evi terk etmeye zorlanmıştır. Başvuru ileri sürdüğü Mahkemede mülküne ulaşmasının Türk kuvvetleri tarafından devamlı olarak engellendiği gerekçesiyle 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca şikâyetçi olmuştur.

Türk hükümeti, *inter alia*, başvuru ileri sürdüğü mülkünün 7 Mayıs 1985 tarihli Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) Anayasasının 159. maddesi uyarınca Türkiye'nin 1990 yılı Ocak ayında Mahkemenin yargı yetkisini tanıdığını ilan etmesinden önce geri dönülemez şekilde kamulaştırıldığını ileri sürmüştür.

Uluslararası uygulamalardan ve çeşitli uluslararası kuruluşların çözüm kararlarından anlaşıldığı üzere uluslararası camianın KKTC'yi uluslararası hukuk uyarınca bir devlet olarak tanımadığı ve Kıbrıs Cumhuriyeti Kıbrıs'ın tek meşru hükümeti olarak kaldığından hareketle Mahkeme KKTC Anayasasının 159. maddesi gibi bölümlere Sözleşmenin amaçları doğrultusunda hukukî bir geçerlilik atfetmemiştir. Buna göre başvuruçunun mülkünün malikliğini kaybettiği düşünülmemeyeceğinden iddia edilen ihlal süreklilik arz eden bir mahiyettedir.

Başvuruçucu yasal malik olarak kaldığından hareketle Mahkeme 1974'ten bu yana mülküne ulaşması engellenen başvuruçunun mülkünün kontrolünü ve mülkü kullanma ve bundan yararlanma hakkından belirgin bir şekilde mahrum bırakıldığı sonucuna varmıştır. Böylece mülke ulaşımın sürekli olarak engellenmesi 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde güvence altına alınan haklara müdahale anlamına gelmektedir. Mahkeme Türk hükümetinin müdahaleyi haklı gösteremediği gibi mülkiyet hakkının bir bütün olarak müzakeresinin de haklı gösterilemediği sonucuna varmıştır.

1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca yapılan şikâyetlerin Mahkemenin maddi yargılama yetkisi hususunda belirli ve kendine özgü bir özelliği de şudur ki şikâyet olunan müdahale bu yargı yetkisinin dışında kalsa bile iç hukuk uyarınca bir tazminat hakkı doğurabilir. Eğer Sözleşmenin söz konusu devlet açısından yürürlüğe girdiği tarihte böylesi bir talep hakkı mevcut ve uygulanabilmesi için kafi derecede tesis edilmiş ve böylece uygulanabileceği yönünde meşru bir beklentiye neden oluyorsa bu talebe yapılan sonraki müdahale Mahkemenin maddi yargılama yetkisi kapsamına girmektedir.

Örneğin *Almeida Garret Portekiz'e* karşı davasında başvuruçulara ait iki parsel arazi 1975 yılında, üçüncü parsel de 1976 yılında kamulaştırılmıştır. İlgili kanun uyarınca başvuruçuların mahrum kaldıkları mülkleri nedeniyle tazminat hakları mevcuttur. Fakat mevzuatta tazminatın nasıl hesaplanıp ne şekilde ödeneceği açıkça belirtilmemiştir. Başvuruçunun tazminat alabilmek için başlattığı yargısal ve idarî prosedürler Mahkemenin davayı incelediği dönemde hala devam etmektedir. Hükümet tarafı, *ratione temporis*, Mahkemenin başvuruçunun şikâyetlerini incelemek için yetkili olmadığını zira söz konusu kamulaştırmaların Portekiz'in Sözleşmeyi imzaladığı 1978 yılından önce 1975 ve 1976 yıllarında yapıldıklarını ileri sürmüşlerdir. Mahkeme başvuruçuların mülklerinden mahrum kalmalarından dolayı değil – ki bu tartışma götürmez bir şekilde Mahkemenin maddi yargılama yetkisinin dışında kalan tek bir eylemdir- fakat iç hukukta kendilerine tanınan bir hak olan tazminatın ödenmemesinden dolayı şikâyetçi olduklarını dikkate almıştır.

Mahkeme Greenland'daki Inughuit kabilesi mensuplarının 1951 yılında inşa edilen Thule hava üssü nedeniyle avcılık ve balıkçılık haklarının sonradan kısıtlanması ve bununla birlikte Mayıs 1953'te ahalinin kendi yerleşim yerlerinden başka bir yere yerleştirilmeleri ile ilgili olarak Sözleşmenin 8. maddesi ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca şikâyetçi oldukları *Hingitaq ve diğerleri Danimarka*'ya karşı davasında da aynı sonuca ulaşmıştır.

Başvurucular süreklilik arz eden bir temelde kendi yurtlarından ve avcılık yaptıkları bölgeden mahrum bırakılmış ve kendi topraklarını kullanma, kontrol etme, geliştirme ve buralardan yararlanma imkânlarının engellendiğini ileri sürmüşlerdir.

Mahkeme şikâyet olunan olayların tek bir eylemle Danimarka'nın Sözleşmeyi onayladığı Eylül 1953 ve Ek protokolü onayladığı Mayıs 1954 tarihinden önce meydana geldiği sonucuna varmıştır. Buna göre Mahkeme şikâyetleri *ratione temporis* değerlendirmiş ve Sözleşmenin ilgili bölümleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle reddetmiştir.

Fakat başvurucular aynı zamanda yukarıda ifade edilen mülkiyet haklarına yapılan müdahaleler nedeniyle tazminat hakkı elde etmek amacıyla Danimarka mahkemeleri önünde yürüttükleri prosedürün 1996 yılındaki neticesi hakkında yukarıda değinilen maddeler uyarınca şikâyetçi olmuşlardır. Bu mahkemeler yakınılan eylemlerin kamulaştırma olarak kabul edilerek tazminat ödenmesinde hükmetmişlerdir. Fakat teklif edilen tazminat miktarı başvurucuların beklediğinden oldukça az olmuştur.

Böylece itiraz edilen olaylar Mahkemenin maddi yargılama yetkisinin dışında kalsa bile iç hukuk uyarınca tazminat hakkı doğurmuş ve bu hak Danimarka'nın 1 No'lu Ek Protokolü onamasının ardından da var olmaya devam etmiştir. Bu talep 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet çıkarları anlamına gelmekte ve 1951 ve 1953 yıllarında başvuruculardan alınarak kamulaştırılan mülkten ayrılmaktadır. Mahkeme bu nedenle bu şikâyetlerin yargı yetkisi dahilinde olduğuna hükmetmiş fakat nihayetinde açıkça dayanaksız olduğu sonucuna varmıştır.

Bununla birlikte iç hukukun Sözleşmenin onaylanmasında önce meydana gelen olaylarla ilgili olarak tazminat hakkını tanımadığı durumlarda bu hususta yapılacak herhangi bir başvuru, *ratione temporis (et materiae)*, Sözleşmede güvence altına alınmış haklarla bağdaşmayacaktır. Bu durum şundan kaynaklanmaktadır ki herhangi bir zarardan dolayı tazminat alma hakkı tek başına Sözleşmenin ihlali anlamına gelmemektedir (örneğin böylesi bir zararın Mahkemenin, *ratione temporis*, yetkisi dışında kaldığı durumlarda) ki bu Sözleşmece güvence altına alınmış bir hak değildir. Dahası Sözleşme taraf devletlere Sözleşmenin onaylanmasında önce meydana gelen zararlar için tazminat ödeme sorumluluğunu yüklememektedir.

Ratione materiae (madde bakımından)

Mahkeme sadece Sözleşme ve Ek protokollerde güvence altına alınmış haklarla ilgili şikâyetleri inceleyebilmektedir.

Daha önceden belirtildiği gibi bir başvuru ancak bu madde anlamında mal ve mülküne yapıldığını iddia ettiği müdahalelerle ilgili olarak 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddenin ihlal edildiğini ileri sürebilir. Bu nedenle böylesi başvurular incelenirken sorulması gereken ilk soru 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin söz konusu davaya uygulanabilip uygulanamayacağıdır. Bu meseleye ilişkin uzun sürebilecek incelemenin ardından 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin uygulanamayacağı sonucuna varılırsa böylesi

şikâyetler genelde, *ratione materiae*, Sözleşmenin maddeleri ile bağdaşmadığı gerekçesiyle 35 §3 madde uyarınca reddedilmektedir.

Ratione loci (yer bakımından)

Şikâyetlerin taraf devletin toprakları dışında meydana gelen olaylara dayandığı ve olay ile sözleşmecî devletin yargı yetkisindeki herhangi bir makama ilişkin bir bağlantısının olmadığı durumlarda şikâyetler Sözleşme maddesi ile bağdaşmadığı gerekçesiyle, *ratione loci*, reddedilecektir. Sözleşme organları çok nadir olarak Mahkemenin, *ratione loci*, yargı yetkisi ile ilgili kabuledilebilirlik sorunlarını ele almıştır.

Yukarıda değinilen *Loizidou Türkiye'ye* karşı davasında Türk hükümeti ayrıca başvuruçunun sözkonusu meseleler ile ilgili şikâyetlerin *ratione loci* olduğunu yani kendi yargı yetkisi dışında kaldığını ileri sürmüştür. Mahkeme yargı yetkisi kavramının sözleşmecî devletlerin ulusal sınırları ile sınırlı olmadığına dikkati çekmiştir. Başvuruçunun mülkünün kontrolünden mahrum kalmasının Türk birliklerinin Kıbrıs'ın kuzey kısımlarını işgal etmesi ve "KKTC"nin kurulmasından dolayı meydana geldiği şüphesiz olduğundan Mahkeme hükümet tarafının itirazlarını reddetmiştir.

Orta ve Doğu Avrupa ile ilgili özel meseleler

Tazminat talepleri

Orta ve Doğu Avrupa'daki komünist rejimin özelliklerinden biri de özel mülkiyetin geniş çapta kamulaştırılması ya da kontrolünün kamuya bırakılmasıdır. Komünizmin yıkılmasının ardından *in natura* ya mal ve mülklerin ya malı elinden alınara ya da onların altsoyuna geri verilmesi ya da bu kişilere tazminat ödenmesi beklentileri ortaya çıkmıştır. Hem Komisyon hem de Mahkeme kamulaştırılmış veya elkonulmuş mal ve mülklerin eski sahiplerine geri verilmesinin ardından ortaya çıkan farklı hukukî durumlarla ilgili olarak Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri aleyhine açılmış bir dizi davayı incelemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki mülkiyetlerin geri alınması ile ilgili davalar Sözleşme organları tarafından her defasında Sözleşmenin ve 1 No'lu Ek protokolün bu ülkelerde yürürlüğe girdiği zamanda başvuruçuların bir mülkiyet haklarının bulunmadıkları gerekçesiyle reddedilmiştir. Bu tarihten önce gerçekleşen kamulaştırma ve elkoymanın Komisyon ve Mahkemenin, *ratione temporis*, yargı yetkisi dışında kaldığı hükmüne varılmıştır.

Malhous Çek Cumhuriyetine karşı davasında mal ve mülkün diğer kişilere verildiği ve bu kişilerin mülkiyet hakkını kazandıklarını kanıtladıkları durumlarda tazminata hükmedilmemiştir. Mahkeme başvuruçunun mülkiyetinin sadece "etkin bir şekilde kullanılması mümkün olmayan bir mülkiyet hakkının tanınması umuduna" dayandığı sonucuna varmıştır. Mal ve mülkün ilk olarak alındığı durumlar tek bir eylem ile yapılan hareket prensibi içinde değerlendirilmiş ve mülkiyet hakkının *Vasilescu Romanya'ya* karşı davasında olduğu gibi Sözleşmenin yürürlüğe girdiği tarihten önce meşru olmayan

bir şekilde kaybedilmesinin devam eden bir “haktan mahrumiyet” durumuna yol açmadığı sonucuna varılmıştır. (Bkz. Ayrıca prensiplerin özetlenmesi ile ilgili olarak *Kopecký Slovakia*’ya karşı davası) Mahkeme sözkonusu mülke Roman makamları tarafından elkonulmasının hukuk dışı olduğu ve başvurunun mülkün maliki olarak kaldığı sonucuna varmıştır. Başvurucunun şikâyetleri ile ilgili olarak böylece devamlılık arz eden durumun hala sürmekte olduğu sonucuna varılmıştır. Mahkeme 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir.

1990’lı yılların başında birçok Orta ve Doğu Avrupa ülkesinde tazminat tedbirleri kabul edilmiştir. Bununla beraber, 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi bir malın mülkiyetinin kazanılmasını güvence altına almamaktadır. Sözleşme organları 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesinin taraf devletler üzerine Sözleşmenin onaylanmasından önce mülkleri ellerinden alınanlara mülklerinin geri verilmesi gibi genel bir sorumluluk yükleyebilecek bir şekilde yorumlanamayacağı sonucuna varmıştır. Benzer şekilde 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi mülkiyet hakkının tazmin edilmesinin kapsamının belirlenmesi ya da önceki malikin mülkiyet haklarının tazmin edilmesinin hangi şartlar altına kabul edileceği hususunda sözleşmeciler devletlerin serbestilerine ilişkin bir kısıtlama öngörmemektedir. *Jantner Slovakia*’ya karşı davası başvurunun tazminat elde edebilmesi için şart olan gerçekten Slovakya’da sürekli olarak ikamet ettiğini kanıtlanması ile ilgilidir.

Özellikle, Sözleşmeciler devletlere bazı eski malik kategorilerinin böylesi haklar dışında bırakılması hususunda geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır. Malik gruplarının bu şekilde dışta bırakıldığı durumlarda, bu kişilerin tazminat talepleri 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesinden doğan meşru bir beklenti doğurmamaktadır.

Örneğin, *Gratzinger ve Gratzingerova Çek Cumhuriyeti*’ne karşı davasında, Çek Cumhuriyeti davası, Çek vatandaşı olmayan başvuru sahiplerinin mülkiyet hakkı ile ilgili olarak tazminat elde edebilme olasılıkları kanun ile dışarda bırakılmıştır. Mahkeme, başvuru sahiplerinin lehlerinde sonuçlanacak meşru bir beklentilerinin olmadıkları sonucuna varmıştır. Dahası, daha önceden yürürlükte olan bir yasanın başvuru sahiplerinin avantajlı durumunu değiştireceği inancı 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca meşru bir beklenti doğurmayacağı sonucuna varılmıştır. Tazminat umudu ve meşru bir beklenti arasında fark söz konusudur. Her ne kadar bir umudun olabileceği anlaşılabilir olsa da meşru bir beklenti sadece bir umuttan ziyade daha somut bir nitelikte olmalı veya bir kanun maddesine ya da yargı kararı gibi bir hukukî belgeye dayanmalıdır (Bkz. ayrıca *Maltzan ve diğerleri Almanya*’ya karşı davası).

Bu nedenle müştekiler iç hukukun öngördüğü tüm şartları yerine getirmelidirler -örnek olarak vatandaşlık veya sürekli ikamet ediyor olma şartı veya herhangi başka bir şart.- Mülkiyet hakkının ihlal edildiğinden şikâyetçi olan bir kişinin bu nedenle ilk olarak iç hukuk kapsamında böylesi bir hakkının mevcut olduğunu kanıtlanması gerekmektedir (*Des Fours Walderode Çek Cumhuriyeti*’ne karşı davası).

Bugariski ve von Vuchetich Slovenya’ya karşı davasında başvuru sahipleri yerel mahkemenin söz konusu mülkün tüzel bir kişiden alınarak kamulaştırıldığı gerekçesiyle birey olarak

bir tazminat haklarının bulunmadığı hususundaki hükmünü dava konusu haline getirmişlerdir. *Nadbiskupija Zagrebačka Slovenya*'ya karşı davasında Zagreb Başpiskoposluğu (*Nadbiskupija Zagrebačka*) Slovenya sınırları dahilinde faaliyet gösteren bir dini cemaat olduklarını ki bu durum mevzuatta koşulan şartlardan biridir ve bu nedenle kamulaştırılan mülk için tazminat haklarının bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Mahkeme yerel mahkemenin başvuruçunun 1991 tarihli Kamulaştırılan Mallarının Geri Verilmesi Hakkındaki Kanunda öngörülen şartları yerine getirmediği yönündeki kararının keyfi bir karar olmadığı sonucuna varmıştır. Mahkeme bu nedenle başvuruçunun bir mülkiyet hakkının bulunmadığı ve 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca tazminat taleplerinin gerçekleşmesi yönünde meşru bir beklentinin söz konusu olamayacağına hükmetmiştir.

Benzer bir şekilde, *Gavella Hırvatistan*'a karşı davası 1997 tarihli Kamulaştırılan Malların Geri Verilmesi Hakkındaki Kanunun bazı maddelerinin iptal edilmesi sonucu Zagreb'in merkezinde ailesine ait üç konutu bulunan başvuruçunun şufa hakkını yitirmesi ile ilgilidir. Mahkeme başvuruçunun şufa hakkının mevcut bir mülkiyete dair bir iddia olduğu görüşündedir. Bunların başından beri şart oldukları ve bu şartlardan birinin yerine getirilmemiş olmasını dikkate alarak Mahkeme 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesini bu dava için uygulamamıştır.

Öte yandan, sözleşmecî devlet, Sözleşme ve 1 No'lu Ek Protokolü imzaladıktan sonra önceki rejim tarafından konulan mal ve mülklere ilişkin bütün veya kısmî tazminatın ödenmesini sağlayacak kanunları kabul etmiştir. Bu tür bir mevzuatın gerekli şartlarını yerine getirenlere 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkını kazandırabileceği düşünülebilir. Telafi ve tazminat düzenlemelerinin onay öncesi kabul edilen yasalardan kaynakladığı durumlarda eğer söz konusu mevzuat Sözleşmecî devletin 1 No'lu Ek Protokolü onaylaması sırasında hala yürürlükte ise aynı durum burada da uygulanır. Her davada incelenmesi gereken husus davanın koşullarının bir bütün olarak ele alındığında başvuruçunun maliklik durumuna ilişkin 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinde güvence altına alınan ayrı bir yarar sağlayıp sağlamadığıdır (*Broniowski Polonya*'ya karşı davası).

Broniowski davası Polonya makamlarının başvuruçunun II. Dünya Savaşı öncesi Polonya'nın bir parçası olan Lwów'da bulunan (şu anda Lviv, Ukrayna sınırlarındadır) büyükannesine ait mülk için hakkı olan tazminatı ödemediği iddiası ile ilgilidir – bu yüzden “Bug Nehri talepleri” olarak da bilinmektedir.

Başvuruçunun büyükannesi savaş öncesi Polonya'nın doğu vilayetlerinde yaşarken Polonya'nın doğu sınırının II. Dünya Savaşının bir sonucu olarak Bug Nehri'ne çekilmesiyle diğer birçok kişi ile beraber buralardan ayrılmışlardır. Polonya yasaları 1946'dan beri, yerlerinden olanlar için tazminat öngörmektedir.

Bununla beraber 1990 yılında mevzuatta yapılan değişiklik ve devlete ait arazilerin yerel makamlara devrinin ardından Devlet hazinesi ihtiyacı karşılayacak kadar arazi bulunmaması nedeniyle tazminat ödeme yükümlülüğünü yerine getirmemiştir. Mahkeme

başvurucunun tazminat olarak mülk edinme hakkının 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca mülkiyet hakkı anlamına geldiği sonucuna varmıştır.

Mahkeme ülkenin siyasi ve ekonomik sistemlerinde yapılan radikal reformları ve bununla birlikte ülke maliyesinin durumunu da göz önüne alarak Bug Nehri müştekilerinin tazminat taleplerindeki ciddi kısıtlamaları haklı gösterebilirken Polonya Devleti 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi kapsamında kısıtlamaları haklı gösterecek ve Binlerce Bug Nehri müştekisi gibi başvurularda Polonya mevzuatınca tanınan hakkı yıllar boyunca yerine getirememesi ile ilgili tatmin edici temeller sunamamıştır. Başvurucu hak ettiği tazminatın ancak % 2'lik kısmını alabilmiştir. Mahkeme bu yüzden alınan mülkün değeri ve ödenen tazminatın bedeli arasındaki ilişkinin açıkça orantısız olduğunu belirtmiştir ki, 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Mahkeme yaklaşık 80.000 kişi ile ilgili olarak mükerrer başvuruların önüne geçmek amacıyla böylesi sorunlarda gerekli bireysel ve genel tedbirlere karşı yargı yolunun açılması gerektiğine dair “emsal” bir karar vererek sistemik bir bozukluğun mevcut olduğu sonucuna varmıştır. Başvurucu ve Polonya Hükümeti nihayetinde sadece söz konusu başvuru talepleri değil ayrıca benzer durumda bulunan diğerleri ile ilgili olarak bir dostane çözüme varmışlardır.

Kopecký Slovakia'ya karşı davası başvuru 1959'da el konulan altın ve gümüş sikkeler için yaptığı tazminat talebi ile ilgilidir. 1991 tarihli kanunda başvuru talepleri sikkelerin nereye teslim edildiğini belirtme şartına bağlanmıştır. Başvurucu ilk aşamada haklı bulunmuşsa da bu karar daha sonradan bozulmuştur.

Başvurucunun kamu makamlarına karşı ileri süremeyeceği nedenlerden dolayı söz konusu mülkü alamadığı dikkate alınarak ilgili Daire 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Bununla beraber Büyük Daire, Mahkemenin mülkiyet haklarına dair içtihatlarını dikkate alarak söz konusu içtihadın “gerçek anlaşmazlık” ya da “ileri sürülebilir bir talep”in varlığını 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesince güvence altına alınan “meşru bir beklenti”nin mevcut olup olmadığını kararlaştırırken bir kriter olarak kullanma eğiliminde olmadığı yönünde bir karar vermiştir. Bunun aksine, talebin niteliğinde mülkiyet menfaatinin söz konusu olduğu durumlarda ise sadece ulusal hukukta yeterli bir dayanağının bulunması bir “aktif değer”in var olduğunun düşünülmesi için yeterlidir. Bu durum aynı zamanda tazminat alma konusundaki “meşru beklenti”nin aleyhine dava açılan hukukî işlemlerden doğup doğmadığı ile ilgili olabilir. Fakat ilk derece mahkemesinin başvuru talebini haklı bulduğu karar aynı hukukî prosedür olduğundan ve bu talep bir hukukî yürürlük kazanmadan bozulduğundan böylesi bir durum bu dava için söz konusu değildir. Aynı prensip başvuru tazminat taleplerinin ilk derece mahkemesince kısmen kabul edildiği fakat bu kararın nihayetinde bozulduğu *Sirc Slovenya* 'ya karşı davasında da uygulanmıştır.

Bunun aksine yukarıda değinilen *Brumărescu Romanya* 'ya karşı davasında Mahkeme üst mahkemenin başvuru taleplerini haklı bulduğu ve bu kararın sonradan kesinlik

kazanarak uygulanmasına rağmen yüksek mahkemenin bu kararı iptal edilmesi nedeniyle 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiği hükmüne varmıştır.

Sözleşme organları ayrıca eski maliklerin mülklerinin iadesini talep ettiği durumlarda birçok farklı durumu ele almak zorunda kalmışlardır. Böylesi durumlarda mülkün zilyedi ile maliklerinin menfaatleri arasındaki adil dengenin gözetilmesi gerekmele birlikte adil yargılamanın gereklerine ve ayrımcılık yasağına uyulduğundan emin olunmalıdır.

Polonya davalarında Mahkeme barınma ile ilgili bölümlerde kira kontrolü mevzuatının mülk sahiplerini etkilediği (*Hutten-Czapska Polonya*'ya karşı davası) ve kiracıların tahliyesinin kontrolü ile ilgili tebirler (*Schirmer Polonya*'ya karşı davası) gibi mülkün kullanımına getirilen kısıtlamaların 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca mülkün kullanımın kontrolü anlamına geldiği ve bu maddeyi ihlal ettiği sonucuna varmıştır.

Bununla beraber Mahkeme *Pincova ve Pinc Çek Cumhuriyeti*'ne karşı davasında 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. 1991 yılında eski malikin oğlu başvurucuların evi gerçek değerinden daha düşük bir fiyata aldıkları gerekçesiyle mülkiyetin iadesi talebinde bulunmuştur. 1994 yılında mülkün iadesi kararı verilmiştir. Başvurucular ise 1967 yılında söz konusu mülklere el konulmuş olduğunu bilmeden ve satış koşullarını ve alım fiyatını etkileyemeden iyi niyet ile mülkiyeti kazandıklarını ileri sürerek mülkiyet haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle şikâyetçi olmuşlardır.

Mahkeme ayrıca başvurucuların 1950 yılında kamulaştırılan bir evin maliki oldukları *Străin ve diğerleri Romanya*'ya karşı davasında da ihlal tespit etmiştir. Tazmin prosedürüne 1993 yılında başlanmıştır. Ulusal makamlar bu tür hukukî prosedürün farkında olmalarına rağmen mülklerin satımını yürüten devlete ait firma söz konusu mülkü satmıştır. Başvurucunun satımın geçersiz ilan edilmesi nedeniyle mağdur duruma düştüğü sonucuna varılmıştır.

Mahkeme, Romanya kanunlarının mülklerin devlet tarafından iyi niyetli üçüncü kişilere satılması hususunda bireysel mülkiyet hakkının sonuçlarına dair yeterli açıklık ve kesinlik göstermediğine dikkat çekmiştir. Mülklerinin alınması ayrımcılık yasağı ve hukukun üstünlüğü gibi temel ilkelerin ihlali anlamına geldiği dikkate alındığında hiçbir tazminatın öngörülmemiş olması ve başvurucunun aşırı ve orantısız bir ispat yükü altına sokulması mal ve mülk dokunulmazlığına saygı yükümlülüğünün ihlalini oluşturmaktadır. Mahkeme Romanya'nın söz konusu mülkü başvuruculara geri vermesine hükmetmiştir.

Son olarak, *Jahn ve diğerleri Almanya*'ya karşı davasında Mahkeme Almanya'nın tekrar birleşmesinin kendine özgü şartlarında mülklerin herhangi bir tazminat ödenmeksizin alınmasının 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi kapsamında haklı gösterilebilir olduğu sonucuna varmıştır.

Özel statülü kiracılık

Başvurucuların özel statülü kiracılık hakkından yararlandıkları durumlarda sorulması gereken ilk soru 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin bu davaya uygulanabilir olup olmadığıdır. Örneğin böylesi bir kiracılığın bu madde anlamında bir “mülkiyet” teşkil edip etmediğidir.

Mahkeme *Blečić Hırvatistan*'a karşı davasındaki ilk kararında özel statülü kiracılık hakkının 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi anlamında bir “mülkiyet” olup olmadığı konusunda karar vermeyi gerekli görmemiştir. Mahkeme bu durumun mülkiyet hakkını oluşturduğu faraziyesinden hareket etmiş ve bu maddenin ihlal edilmediği sonucuna varmıştır. Dava daha sonradan Büyük Daireye havale edilmiş ve Daire de dava hakkında, *ratione temporis*, kabuledilemezlik kararı vermiştir. Özel statülü kiracılık hakkının “mülkiyet” anlamına gelip gelmediği sorunu ise söz konusu zaman açısından bir açıklığa kavuşmamıştır.

Bununla birlikte dikkate alınması gereken bir diğer husus da şudur ki benzer birçok davada Mahkeme ve önceki Komisyon 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin uygulamaz olduğuna hükmederek bu madde kapsamında yapılan başvuruların iyi gerekçelendirilmediği ve bu maddenin ihlal edilmediği ya da 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ayrı olarak ele alınmasının gerekli olmadığı sonucuna varmıştır.

S Birleşik Krallığa karşı davasında başvuru bir başka kadınla yıllar boyunca eşcinsel bir birliktelik yaşamıştır. Diğer kadın yerel makamlara ait bir evde kiracıdır. Başvurucunun ev üzerinde ne bir kiracılık ne de bir başka hukukî hakkı söz konusudur. Başvurucunun partneri -kiracı- vefat ettiğinde yerel makamlar başvuru aleyhine hukukî bir prosedür başlatmış ve mahkemeden evin tahliyesi kararı çıkarılmıştır. Başvurucu yaptığı temyiz başvurusunda tahliye kararının iptal edilmesi ve kiracılık hakkının kiracının sağ kalan partneri olarak kendisine verilmesini talep etmiştir. Temyiz mahkemesi başvuru taleplerini reddederek ilgili kanun uyarınca sadece evli bir heteroseksüel bir çiftin sağ kalan eşinin kiracılık hakkını ileri sürebileceğine karar vermiştir. Başvurucu Komisyona yaptığı başvuruda, *inter alia*, 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesini ileri sürmüştür. Komisyon başvuru ile yerel makamlar arasında sözleşmeden doğan bir bağın söz konusu olmadığı sonucuna varmıştır. Komisyon başvuru söz konusu evde yasal bir hak sahibi olarak yaşamış olmasının 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi anlamında bir mülkiyet anlamına gelemeyeceğine hükmetmiştir. Buna göre başvuru şikâyetleri, *ratione materiae*, Sözleşmenin maddelerinin kapsamı dışında kalmaktadır.

Durini İtalya'ya karşı davasında Komisyon 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca mülkiyet hakkı anlamına gelmeyen belirli bir evde yaşama hakkını daha genel bir açıdan ele almış ve bu maddenin söz konusu davaya uygulanamaz olduğuna hükmetmiştir.

Pentidis ve diğerleri Yunanistan'a karşı davası Yehova Şahidi olan ve özel statülü bir anlaşma çerçevesinde Haziran 1990'da bir oda kiralayan başvurucular ile ilgilidir. Sözleşmede odanın “Yehova Şahitleri tarafından her türlü toplantı, nikah vb.” amaçlar

için kullanılacağı belirtilmiştir. Başvurucular nihayetinde Eğitim ve Diyanet İşleri Bakanlıklarından izin almaksızın ibadethane açabilmek hususunda Yunan mahkemelerinden ilgili kararı almışlardır. 1990 yılı Kasım ayında polis makamları başvurucular tarafından kiralanan odanın kapısını mühürlemişlerdir. Mühürler Haziran 1991’de kaldırılmıştır. Başvurucular Komisyonunda, *inter alia*, 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca, kiraladıkları odanın kapısının mühürlenmek suretiyle mal ve mülk dokunulmazlığına saygı haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüşlerdir.

Komisyon başvurucuların söz konusu odanın kiracısı olduklarını, mal sahibi olmadıklarını ve odayı mühürlenmeden önce sadece beş aylığına kiraladıklarını göz önünde bulundurmıştır. Komisyon bu nedenle başvurucuların 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca bir “mal ve mülk”ün sahibi olmadığını ve böylece bu maddenin ihlal edilmesinden dolayı mağdur olamayacakları sonucuna varmıştır. Buna göre, Komisyon 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlal edilmediğine hükmetmiştir. Komisyon sonradan davayı Mahkemeye havale etmiş ve Mahkeme nihayetinde 1997 yılında Yunan makamlarının başvurucuların ibadethane açma taleplerine olumlu yanıt verdikleri için davanın listeden düşürülmesine karar vermiştir.

Mahkeme önündeki benzer meselelere ilişkin ilk dava *Larkos Kıbrıs*’a karşı davasıdır. Memur olan başvuru 1967 yılından beri ailesiyle birlikte yaşadığı evi devletten kiralamıştır. Kira sözleşmesi benzer mülk kira sözleşmesinin birçok özelliğine sahiptir. 1986 yılında Maliye Bakanlığı başvurucuya mülkü iade etmesi konusunda bir tebligat göndermiştir. Başvurucunun bu tebligata uymaması üzerine başsavcılık tarafından aleyhinde yasal işlem başlatılacağı hususunda bilgilendirilmiştir. Başvuru 1983 tarihli Kira Kontrol Yasası uyarınca güvence altına alınmış “sözleşmeli bir kiracı” olduğunu ileri sürerek evi tahliye etmeyi reddetmiştir. 1990 yılı Şubat ayında hükümet tahliye prosedürünü başlatmış ve 1992 yılında Bölge Mahkemesi Kira Kontrol Yasasının sadece mülk sahibi özel şahıslara uygulanabileceği ve devletten gayrimenkul kiralayanların sözleşmeli kiracı olarak kabul edilemeyeceği gerekçesiyle başvuru aleyhine karar vermiştir. Başvurucunun Yüksek Mahkemeye yaptığı temyiz 1995 yılı Mayıs ayında reddedilmiştir.

Komisyon ve Mahkeme başvuru hiçbir kabuledilebilir ve objektif bir gerekçeleme almaksızın diğer kiracılara tanınan korumanın dışında tutulduğu davada 14. maddenin 8. madde ile bağlantılı olarak ihlal edildiğine hükmetmiştir. Başvuru ayrıca kiracı olarak haklarının 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi anlamında “mülkiyet hakkı” olduğunu ve diğer kiracılara tanınan tahliye karşı korumadan mahrum bırakılmasının 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi ile birlikte 14. maddenin ihlali anlamına geldiğini ileri sürmüştür. Bununla birlikte, hem Komisyon hem Mahkeme 14. maddeyi 8. madde ile birlikte ele alarak vardıkları hükümlerde 14. madde ile 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi ile birlikte ele alınarak yapılan şikâyetleri ayrı olarak incelemeyi gerekli görmüştür.

J.L.S. İspanya’ya karşı davasında Mahkeme Komisyonun *Durini* davasındaki görüşünü izlemiştir. Muvazzaf bir asker olan başvuru “idarî özel bölgelerin tahsisi formu”nu imzalayarak düzenli aralıklarla başka yerlere sevk edilen askeri personelin barınma ihtiyaçlarından sorumlu askeri makam tarafından sağlanan Madrid’deki lojmanları

kullanma hakkını elde etmiştir. Nihayetinde, kraliyet tarafından düzenlenen resmi bir emirle başvuruçunun da bağlı bulunduğu geçici yedek kuvvetlerde görev yapan bazı personelin kışladaki zilyetliklerini devlete bırakmaları istenmiştir. Başvuruçucu söz konusu binayı boşaltmak zorunda kalmıştır. İspanya Yüksek Adalet Mahkemesi başvuruçunun karara karşı yargı denetimi talebini reddetmiş ve binanın tahliyesi kararı vererek tahliye kararını onaylamıştır. Anayasa Mahkemesi, *amparo*, temyiz talebini reddetmiştir.

Mahkeme başvuruçunun askeri mahallerin kullanımına ilişkin yönetmeliğin değişmeyeceği yönündeki tek beklentisinin mülkiyet hakkı olarak düşünülmemeyeceğine hükmetmiştir. Söz konusu mülk başvuruçuya şahsi bir kira sözleşmesinde öngörülecek bedelden çok daha az bir miktara “muvazzaf bir personel olarak sahip olduğu yetki”si üzerine verilmiştir. Başvuruçucu bir kira sözleşmesi değil askeri makamlar tarafından sağlanan bir “idarî özel bölgelerin tahsisi formu” imzalamış ve askeri mahalin kullanımının özel hukuk uyarınca yapılan bir sözleşmeye denk geldiğini ileri sürmemiştir. Geçici askeri mahaller ile ilgili politika, görev sırasında sürekli yer değiştiren personele uygun bir barınmanın sağlanması ihtiyacını karşılamak amacıyla getirilmiştir. Mahkeme, Komisyonun *Durini* davasındaki kararını teyit ederek başvuruçunun kendisine ait olmayan bir mülkte yaşama hakkının 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi kapsamında bir “mülkiyet” anlamına gelmediği sonucuna varmıştır. Dahası, başvuruçucu gibi bir “kullanıcıya” (başvuruçucu bir kiracı dahi değildir) devlete ait bir mülkte süresiz olarak kalma izninin verilmesi devlet makamlarının kanundan ve anayasadan doğan devlet mülklerini idare etme yükümlülüğünü yerine getirmekten alıkoymaktadır. Buna göre, Mahkeme başvuruçunun, *ratione materiae*, Sözleşme maddeleri ile uyuşmadığına hükmetmiştir.

Mahkeme bu yaklaşımını *Kovalenok Letonya*’ya karşı ve *H.F. Slovakya*’ya karşı davalarında da devam ettirmiştir. *Kovalenok* davasında başvuruçular Letonya’dan sınır dışı edilmelerinin 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca kendi dairelerinde yaşama hakkından mahrum bırakıldıklarını ileri sürmüşlerdir. Mahkeme başvuruçuların 1976 yılında kamuya ait söz konusu dairede yaşama hakkını elde ettiklerini dikkate almıştır. 1976 ve 1992 yılları arasındaki dönemde kamu makamları dairenin maliki olmaya devam etmiştir ve başvuruçuların daire üzerindeki hakları kiracı haklarından ibarettir. *J.L.S. davasındaki* tutumunu yineleyen Mahkeme maliki olmadıkları bir evde yaşama hakkının “mülkiyet” anlamına gelmeyeceği sonucuna varmış ve şikâyetlerin, *ratione materiae*, Sözleşmenin maddeleri ile bağdaşmadığına hükmetmiştir.

Yukarıda atıfta bulunulan davaların aksine, sonraki bir dava olan *Teteriny Rusya*’ya karşı davasında Mahkeme başvuruçuya kendisi ve yetkili kamu makamı arasında imzalanması gereken “sosyal kiracı sözleşmesi” uyarınca bir mahkeme kararının uygulanmamasının 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesinin ihlali anlamına geldiğine hükmetmiştir. Mahkeme bu kararında (sadece) bir kira sözleşmesi hakkının “mülkiyet” anlamına gelirken mevcut bir kiracılığın (örneğin birisinin maliki olmadığı bir evde yaşama hakkı) meydana gelmediği hususunu açıklığa kavuşturmamıştır.

Özel statülü kiracılığın genellikle uygun koşullar altında (ayrı) bir satın alma hakkını (özelleştirme) gündeme getirdiği dikkate değer bir husustur. Kiracılık satın alma hakkına

temel oluştururken kiracılığın sona erdirilmesi bu hakkının ihlal edilmesine yol açmaktadır. Eğer daireyi satın alma hakkı uygulanabilecek kadar yeterli bir şekilde gerekçelendirilmişse, örneğin yerine getirileceği hususunda meşru bir beklentiye yol açıyorsa böylesi durumlarda 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca “mülkiyet” anlamına gelecek ve bu maddede sağlanan korumadan yararlanacaktır.

Bu nedenle, böylesi özel statülü bir kiracılığın “mülkiyet” anlamına gelip gelmediğine karar vermek gerekli olmayabilir fakat uygun koşullar altında daireyi satın alma hakkının gündeme geldiği durumlar 1 No’lu Ek Protokolün 1.maddesi kapsamına girmektedir.

Bu metin kaleme alınırken, özel statülü_kiracılıkla ilgili sadece bir dava Mahkeme önünde beklemektedir. *Gaćeša Hırvatistan’a* karşı davasında başvuru dairenin sahibi olmamasına rağmen evin “mülkiyeti”ne sahip olduğunu ve satın alma için meşru bir beklentisinin bulunduğunu ileri sürerek 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca şikâyetinde bulunmuştur. Bu konuda Mahkemenin kararı beklenecektir.²

Emeklilik hakları ve diğer sosyal güvenceler

Prensip olarak sosyal güvence hakları bazı belirli koşullar altında mülkiyet hakkı olarak düşünülebilmektedir. Fakat, herhangi bir sigortanın ödenmesi gibi *per se* bir hak söz konusu değildir.

Müller Avusturya’ya karşı davasında Sözleşme tarafından güvence altına alınmış devletten yaşlılık aylığı alma hakkı gibi bir genel hak mevcut değildir. Fakat yine de müşterilerin 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesinin ikinci paragrafına uygun olarak devlet tarafından öngörülen gerekli şartları yerine getirdikten sonra ya zorunlu ya da ihtiyari olan prim katkılı sosyal sigorta planından yararlanma gibi bir mülkiyet hakkı söz konusu olabilir. Bununla birlikte, bu hak belirli bir miktar emekli aylığı alma hakkı tanıdığı şeklinde yorumlanamaz (Bkz. *Dumanovski Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti’ne* karşı davası).

Buna göre, devletler makul ekonomik politikalar uyarınca ödenecek miktarı belirleme hakkına sahiptirler. *Domalewski Polonya’ya* karşı davasında Mahkeme Kamu Güvenliği Bakanlığında emekli eski bir subay olan başvuruçunun mali yararlarının kaybedilmesine neden olan kıdemli statüsünün geri çekilmesinin mülkiyet haklarını ihlal etmediği sonucuna varmıştır. Mahkeme buna gerekçe olarak başvuruçunun prim katkılı olmayan indirimlerden ve yardımlardan yararlanmasa bile statüsünün geri çekilmesinden önce olduğu gibi prim katkılı bir sosyal sigorta planından aynı temel emeklilik haklarından yararlanıyor olmasını göstermiştir (Bkz. ayrıca *Storkiewicz Polonya’ya* karşı davası).

Janković Hırvatistan’a karşı davasında başvuruçunun 1987 yılında Yugoslavya Halk Ordusundan emekli olmuş ve askeri emeklilik aylığı almaktadır. 1992 yılında, Hırvat makamlar başvuruçunun emekli aylığını % 63.22 oranına indirmişlerdir. Başvuruçunun emekli aylığının indirilmesi ile ilgili olarak 1 No’lu Ek Protokolün 1. maddesi ve

² Dava, bu el kitabı baskıya giderken hâlâ devam etmekteydi (Haziran 2007).

Sözleşmenin 14. maddesi uyarınca şikâyetçi olmuştur. Mahkeme, Federal Sosyalist Yugoslavya Cumhuriyeti (FSYC) subaylarının emekli aylıklarının düşürülmesi bu tür emekli aylıklarının Hırvat genel emeklilik sistemine uygun hale getirilmesini amaçladığından, ilgili makamlar tarafından alınan tedbirlerin devletlere tanınan takdir yetkisi kapsamında oldukları ve ayrımcı olmadıkları sonucuna varmıştır (Bkz. ayrıca *Schwengel Almanya*'ya karşı davası).

Slovenya aleyhine açılan iki davada, *Tričković ve Predojević ve diğerleri*, Yugoslavya Halk Ordusundan emekli olan ve FSYC'nin dağılmasının ardından Slovenya'da yaşayan başvuruçular Slovenya sosyal makamlarının kendilerine artırılmış askeri emekli aylığı bağlanmasını talep etmiş ve Slovenya mevzuatında öngörülen koşulların ayrımcı olduklarını ileri sürmüşlerdir. Başvuruçuların Slovenya fonuna değil de Belgrad'da bulunan FSYC askeri fonuna primlerini ödedikleri için artırılmış maaş haklarının var olduğu farzedilse bile Mahkeme başvuruçuların objektif ve makul bir gerekçe gösterme şartını yerine getirmedikleri sonucuna varmıştır.

Mahkeme *Gaygusuz Avusturya*'ya karşı davasında primler ve acil yardım arasında bir bağ kurmuştur. Mahkeme burada istihdam haklarının tüketilmesinin ardından Avusturya'daki acil işsizlik yardımından yararlanma talebinin 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi kapsamında maddi bir hak olduğu sonucuna varmıştır. İranlı olan başvuruçular, vatandaşlık şartını yerine getirmediği gerekçesiyle böylesi bir yardımdan mahrum bırakılmıştır. Başvuruçuların mülkiyet hakları ile ilgili olarak ayrımcılığa tabi tutulduğunu ileri sürmüştür. Mahkeme işsizlik yardımından sadece işsizlik sigorta fonuna para yatıranların yararlanabileceğini dikkat alarak 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ve 14. maddesinin ihlal edildiğine hükmetmiştir.

Yukarıda atıfta bulunulan *Stec ve diğerleri Birleşik Krallığa* karşı davasında önce içtihatlarda prim ödemeye dayanan menfaatler ve herhangi bir prime dayanmayan menfaatler arasında bir ayrım söz konusudur. Yeni yaklaşım çerçevesinde, eğer yürürlükteki kanun refah payı menfaatinin ödenmesini öngörüyorsa –herhangi bir şarta bağlı olarak veya önceden ödenen primlere göre- bu kanunun gerekli şartlarını yerine getirenler açısından 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi kapsamında mülkiyet menfaatini doğurduğu kabul edilmektedir.

Bankalar

Federal Sosyalist Yugoslavya Cumhuriyeti'nin (FSYC) halefi olan devletlerdeki mülkiyet hakkını ilgilendiren temel meselelerden biri de FSYC'deki döviz hesaplarının dondurulmasından kaynaklanan sözde “eski” para birimi tasarrufları ile ilgilidir. Bu tasarruflar FSYC tarafından güvence altına alınmış olduğundan FSYC'nin dağılmasının ardından halef devletlerde farklı farklı hukukî çözümler uygulanmıştır.

Trajkovski “Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti” ne karşı davasında başvuruçular 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca “eski” para birimi tasarruflarının Devlet tahvilleri ile ödenmesinden şikâyetçi olmuştur. “Eski” para birimi tasarruf sahiplerinin alacakları 1993 tarihli Kanun ile sonraki mevzuatta düzenlenmiştir. Devlet tahvilleri daire

ve iş yeri satın alımında veya kanunla öngörölmüş diğer amaçlar için kullanılabilirler. Başvurucu aynı zamanda belli bir miktarı avro olarak da alabilmektedir.

Mahkeme dava konusu hukukî tedbirlerin başvurunun kendi mülkünün kullanımının kontrolü anlamına gelen kendi para kaynaklarını tanzim etme hakkının esaslı şekilde kısıtlandığı sonucuna varmıştır. Genel yarar ve başvurunun mülkiyet hakkı -ve başvuru ile aynı durumda olan herkes- arasında adil bir dengenin sağlanması ihtiyacı göz önünde bulundurarak, Mahkeme seçilen yolların meşru bir amacın gerçekleştirilmesi için uygun olduğunu da dikkate alarak başvuruyu incelemiş ve kabuledilemezlik kararı vermiştir.

Kovačić ve diğerleri Slovenya'ya karşı davasında tümü Hırvatistan vatandaşı olan başvuruçular 1991'de FSYC'nin dağılmasından önce Ljubljana Bankası Zagreb (Hırvatistan) merkez şubesindeki hesaplarına değerli döviz tasarruflarını yatırmışlardır. Zamanın yürürlükteki mevzuatı uyarınca bu tür tasarruflar FSYC tarafından güvence altına alınmışlardır. 1989 yılından itibaren başvuruçular genelde paralarına ulaşamamışlardır. Başvuruçular 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ihlal edildiğini öne sürmüş ve başvuruçulardan biri buna ek olarak 14. maddenin de ihlal edildiğinden şikâyetçi olmuştur.

1991'de Slovenya bağımsızlığını ilan ettiğinde Slovenya sınırları dahilindeki bankalara yatırılan tüm döviz tasarruflarının güvencesini üstlenmiştir. 1991'de bağımsızlığın ardından, Hırvatistan, hem merkezleri Hırvatistan'da bulunan bankalara yatırılmış hem de Hırvatistan vatandaşları tarafından diğer bankalardan Hırvatistan bankalarına havale edilmiş yabancı para türünden tasarruflar üzerindeki güvenceyi üstlenmişlerdir.

Mahkemede görölen yargılamaya üçüncü taraf olarak katılan Hırvatistan, Hırvatistan'daki şubesinin müşterilerine karşı sorumluluğun (taahhüt) ya Ljubljana Bankası ya da Slovenya Devleti tarafından üstlenilmesi gerektiği görüşünü savunmuştur. Mamafih Slovenya bu taahhütlerin yapılan bir dizi antlaşma uyarınca FSYC'nin dağılmasından sonra kurulan beş halef devlet arasında paylaşılması gerektiğini savunmuştur. Slovenya Bankasının Hırvatistan şubesine 140.000 mudi tarafından değerli döviz türü denilecek tasarrufların toplam miktarının faiziyle artarak yaklaşık 150. 000. 000 avro olduğu tahmin edilmektedir. 29 Haziran 2001'de Halef devletler Viyana'da yerine geçme meseleleriyle ilgili antlaşmayı (The Agreement on Succession Issues) imzalamışlardır. Söz konusu antlaşma 2 Haziran 2004 yılında yürürlüğe girmiştir.

Mahkeme başvurular hakkında kabul edilebilirlik kararı vermiş ve davanın esasına ilişkin olarak altı ay kuralının tamamlanması sorununu da ilave etmiştir. Bunun ardından iki başvuruçucu Bay Kovačić ve Bay Mrkonjić'in bu arada Hırvatistan'da kabul edilen yargılama usulleri kapsamında döviz olarak yatırdıkları tasarruflarının tümünden ödenmesi nedeniyle Mahkeme davaların Madde 37 § 1. b ve c uyarınca düşürülmesine karar vermiştir. Üçüncü başvuruçucu Bay Golubović ile ilgili olarak Mahkeme önceki bir devletin borçlarından dolayı sorumluluğun halef devlet tarafından itiraz edildiği bu davada diğer başvuruçuların başarılı olduğu bir durumda bu başvuruçunun da makul

olarak [iç hukukta] hakkının yerine getirilebilmesini talep edebilme hakkına sahip olduğu kanaatine varmıştır. Nitekim, bu başvurucu için halen Hırvatistan'da başvurabileceği yargı yolu da mevcuttur.

Bosna-Hersek aleyhine ilk kez açılmış olan *Jeličić Bosna- Hersek'e* karşı davasında kabuledilebilirlik kararı verilmiştir ki, başvurucu 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi ile 6. madde uyarınca döviz türünden parasının ödenmesine ilişkin mahkeme kararının yerine getirilmediği gerekçesiyle şikâyetçi olmuştur.

Başvurucu Alman Markı cinsinden bir miktar parasını FSYC'nin dağılmasından önce *Privredna Banka Sarajevo Filijala Banja Luka* bankasındaki iki farklı döviz hesabına yatırmıştır. Başvurucu birçok kereler parasını bankadan çekme girişimde bulunmuş fakat tüm girişimleri sonuçsuz kalmıştır. Mahkeme 26 Kasım 1998'de başvurunun tüm parasının temerrüt faizi ve mahkeme masraflarıyla birlikte ödenmesine hükmetmiştir. 18 Ocak 2002'de iç hukuk gereği ve bankanın özelleştirilmesinin ardından başvurunun döviz hesaplarındaki para Republika Srpska'ya ait kamu borcu haline gelmiştir. 15 Nisan 2006'da bu borç 2006 tarihli Eski Döviz Tasarrufları Kanunu'nun 1. bölümü uyarınca Bosna-Hersek'e (söz konusu davalı devlet) geçmiştir.

Mahkeme, başvurunun tasarruflarının ödenmesine ilişkin mahkeme kararının yerine getirilmemesinden ötürü Sözleşmenin 6. maddesince korunan başvurunun mahkemeye erişim hakkının özününün sakatlanması nedeniyle 6 § 1 maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır. Mahkeme "eski" döviz tasarruflarının eski FSYC'nin dağılmasından önce veya dağılması sırasında sona ermiş olduklarını ve bankacılık ve para sistemlerinin çöktüğünü de dikkate alarak mahkemelerin nihai bir karara vardıkları bu durum gibi iç hukukta bir dava hakkında nihai bir kararın verilmesinden önce böylesi durumların dikkate alınıp incelenmesi ve kararlarının tekrar müzakere konusu yapılmaması gerektiği kanaatine varmıştır. Mahkeme ayrıca 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin de ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

Suljagić Bosna-Hersek'e karşı davasında başvurucu 1970'li ve 1980'li yıllarda ticari bir bankaya döviz yatırmıştır. Her ne kadar 1992'de Bosna-Hersek eski FSYC'nin "eski" döviz tasarrufları için güvenceyi sağlamayı kendi üstüne almış olsa da başvurucu çeşitli yasal hükümlerden dolayı birikimlerini özgürce kullanamamıştır. Başvurucu tasarruflarını kamu iktisadi teşekküllerinin satın alımında kullanabildiği özelleştirme senetlerine çevirebilmiştir. Yeni yasa uyarınca başvurucu yaklaşık 500 avro nakit ve tasarrufunun kalan miktarını da devlet tahvili olarak alabilmektedir. Mahkeme 20 Haziran 2006'da başvuru hakkında kabuledilebilirlik kararı vermiştir.

Mahkeme aynı zamanda başvuruları diğer merkez ve doğu Avrupa ülkelerindeki tasarrufların değerlerinin düşmesi ile ilgili olarak da incelemiştir.

Rudzińska Polonya'ya karşı davasında başvurucu, devletin 1983 tarihli kanun uyarınca konut edinme tasarrufları için açılan hesaplar ile ilgili maddi yardımda bulunma yükümlülüğünü yerine getirmediği gerekçesiyle 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca şikâyetçi olmuştur. Özellikle 1993 ve 1996 yıllarında kanunlarda yapılan

değişikliklerin ardından başvurucunun birikimleri enflasyonun tüm etkilerine karşı dengeleme gibi yeniden kıymet takdirinde bulunmaya tabi tutulmamıştır. Mahkeme 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin devletler üzerinde bankalara ve finansal kurumlara yatırılan paraların alım gücünün düzenli endeksleme yoluyla korunması gibi genel bir yükümlülük yüklediği kanaatindedir. Şöyle ki başvurucunun şikâyeti şu şekilde anlaşılmaktadır; devlet tarafından konut edinme tasarruf hesabı sahiplerine sunulan güvencenin kapsamının daraltılmasının bir sonucu olarak başvurucu konut sahibi olmak için birikimde bulunmasına rağmen konut sahibi olamamıştır. Mahkeme 1 No'lu Ek Protokolün 1. Maddesinin mülk sahibi olma (edinme) hakkını güvence altına almadığı hususuna tekrar dikkati çekmiş (hatırlatmış) ve başvuru hakkında kabuledilemezlik kararı vermiştir.

Gayduk ve diğerleri Ukrayna'ya karşı davasında Ukrayna vatandaşı olan başvurucular 1992 yılına kadar SSCB Tasarruf Bankasının bir parçası olan Ukrayna Tasarruf Bankasında tasarruf hesabı açmışlardır. Söz konusu zamanda tasarrufların ödenmesi devlet güvencesi altındadır. 1996 yılında Ukrayna makamları başvurucunun zaten enflasyon nedeniyle epeyce değer kaybetmiş tasarrufunu da etkileyen yeni bir parasal reform uygulamaya başlamıştır. Buna ek olarak 1996 tarihli Ukrayna Vatandaşlarının Tasarrufları (Tazminata ilişkin Devlet Güvencesi) Kanunu, endekslenmiş tasarrufları hesap sahiplerinin yaşlarını, hesaplarındaki para miktarını ve bir takım diğer kriterleri dikkate alarak kademeli olarak geri ödenmesini sağlayan yeni bir sistem getirmiştir. Ukrayna'da mahkemeye başvuran başvurucular 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca şikâyetçi olmuşlardır.

1996 tarihli mevzuat uyarınca bankalara yatırılan tasarrufların değerlerinin endekslediği miktara ilişkin olarak Mahkeme bu tasarrufların kullanılabilirliklerinin devletin belli koşullara tabi olarak hazineye yatırdığı miktara bağlı olduğuna dikkati çekmiştir. Bu yüzden ulusal mahkemeler yargı sürecinde mevcut mülkiyetin başvuruculara ait olmadığını düşünmüştür. Bu bağlamda, Mahkeme bu tür tasarrufların endekslenmesi hakkının 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesince güvence altına alınmadığını vurgulayarak başvuru hakkında kabuledilemezlik kararı vermiştir.

Appolonov Rusya'ya karşı davasında başvurucu 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesince uyarınca Tasarruf Bankasına yatırmış olduğu kişisel tasarruflarının ekonomik reformların ardından ciddi değer kaybına uğradığını ve devletin 1995 Tasarruf Kanununda öngörülmesi rağmen enflasyonun etkilerini dengeleyerek tasarrufların yeniden değerlendirilmesi yükümlülüğünü gerektiği şekilde yerine getirmediğinden şikâyetçi olmuştur. Mahkeme ayrıca devletin 20 Haziran 1991 yılından önce bankalara yatırılan paraların yeniden değer kazanması amacıyla devletçe desteklenen bir plan getiren Tasarruf Kanunu ile en azından böylesi bir yükümlülüğü üstlendiğine dikkat çekmiştir. Bu Kanuna göre tasarruflar özel devlet tahvillerine çevrilerek 1990 yılındaki ulusal para birimiyle aynı alım gücünde olması güvence altına alınmıştır. Mahkeme başvuru hakkında kabuledilemezlik kararı vermiştir (Ayrıca bkz. *Grishchenko Rusya'ya karşı davası*).

Vergiler

1. madde açıkça devletlerin vergi koyma, ceza ve para cezalarını uygulama yetkisini tanımaktadır. Vergilerin ödenmesinin sağlanması amacıyla konulan tedbirler 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesinin ikinci bendine kullanım kontrolü olarak kabul edilmiştir. Devletlere bu alanda geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır. Mamafih, vergilerin artırılmasının ilgili kişiler üzerine fahiş bir yük getirdiği ya da ilgilinin mali durumunu temelden sarstığı durumlarda Sözleşme organları başvuruyu değerlendirebilmektedir.

Mahkeme *Buffalo S.r.l. in liquidation İtalya*'ya karşı davasında ulusal makamların verginin fazladan ödendiğinin tespit edildiği durumda fazladan ödenen verginin geri ödenmesindeki gecikmenin bir ihlal oluşturduğu sonucuna varmıştır. Benzer şekilde, *S.A. Dangeville Fransa*'ya karşı davasında Mahkeme başvurucunun yanlışlıkla ödenen KDV nedeniyle devletten alacaklı olduğunu dikkate alarak başvurucunun geri ödeme beklentisinin en azından meşru bir talep olduğuna hükmetmiştir. Bu nedenle fazladan ödenen verginin geri ödenmesindeki imkânsızlık bir ihlal teşkil etmektedir.

Başvurucunun bir birey değil şirket olduğu ve gelir vergisi mevzuatının erişilebilirlik ve öngörülebilirliği ile ilgili şikâyetinde bulunulan *Špaček, s.r.o. Çek Cumhuriyeti*'ne karşı davasında Mahkeme alınan tedbirlerin kâfi derecede öngörülebilir olup olmadığının tayin edilmesinde uzman görüşüne başvurulması zorunluluğunu vurgulamıştır.

Mahkemenin 1 No'lu Ek Protokolün 1. maddesi uyarınca vergi ile ilgili konuların değerlendirilmesindeki yaklaşımı vergi süreciyle ilgili iddiaların değerlendirilmesindeki yaklaşımından farklı olarak suçun niteliği ve cezanın ağırlığı suç niteliği taşıdığı kabul edilmedikçe prensip olarak 6. madde kapsamına girmez (Bkz. *Bendenoun Fransa*'ya karşı davası).

Davaların Listesi

- Agrotexim ve diğçerleri - Yunanistan*, 24 Ekim 1995 tarihli karar, Series A no. 330-A
Aka - Türkiye, 23 Eylül 1998 tarihli karar, Hükümler ve Kararlar Raporu 1998-VI
Almeida Garrett, Mascarenhas Falcão ve diğçerleri - Portekiz, no. 29813/96 ve 30229/96, AİHM 2000-I
Androsov - Rusya, no. 63973/00, 6 Ekim 2005
Anheuser-Busch Inc. - Portekiz [GC], no. 73049/01, AİHM 2006-
Appolonov - Rusya (dec.), no. 67578/01, 29 Ağustos 2002
Belvedere Alberghiera S.r.l. - İtalya, no. 31524/96, AİHM 2000-VI
Bendenoun - Fransa, no. 12547/86, 24 Şubat 1994
Blečić – Hırvatistan [GC], no. 59532/00, AİHM 2006-
Broniowski - Polonya [GC], no. 31443/96, AİHM 2004-V
Brumărescu - Romanya [GC], no. 28342/95, AİHM 1999-VII
Buffalo S.r.l. in liquidation - İtalya, no. 38746/97, 3 Temmuz 2003
Bugarski ve Von Vuchetich - Slovenya (dec.), no. 44142/98, 3 Temmuz 2001
Burdov - Rusya, no. 59498/00, AİHM 2002-III
Buzescu - Romanya, no. 61302/00, 24 Mayıs 2005
Canea Catholic Church (Canea Katholik Kilisesi) – Yunanistan, 16 Aralık 1997 tarihli karar, Hükümler ve Kararlar Raporu 1997-VII
Chapman – Birleşik Krallık [GC], no. 27238/95, AİHM 2001-I
Chassagnou ve diğçerleri - Fransa [GC], nos. 25088/94, 28331/95 ve 28443/95, AİHM 1999-III
Cvijetić – Hırvatistan, no. 71549/00, 26 Şubat 2004
Des Fours Walderode - Çek Cumhuriyeti (dec.), no. 40057/98, AİHM 2004-V
Djidrovski - “Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti” (dec.), no. 46647/99, 11 Ekim 2001
Docevski - “Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti” (dec.), no. 66907/01, 22 Ekim 2001
Domalewski - Polonya (dec.), no. 34610/97, AİHM-2000
Draon - Fransa [GC], no. 1513/03, 6 Ekim 2005
Dumanovski - “Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti”, no. 13898/02, 8 Aralık 2005
Durini - İtalya, no. 19217/91, no. 19217/91, 12 Ocak 1994 tarihli Komisyon Kararı, DR 76B
Former King of Greece (Eski Yunanistan Kralı) ve diğçerleri - Yunanistan [GC], no. 25701/94, AİHM 2000-XII
Fuklev - Ukrayna, no. 71186/01, 7 Haziran 2005
Gaćeša - Hırvatistan (dec.), no. 3389/02, 21 Eylül 2006
Gayduk ve diğçerleri - Ukrayna (dec.), 45526/99, 2 Temmuz 2002
Gaygusuz - Avusturya, 16 Eylül 1996 tarihli karar, Hükümler ve Kararlar Raporu 1996-IV
Gratzinger ve Gratzingerova – Çek Cumhuriyeti (dec.) [GC], no. 39794/98, AİHM 2002-VII
Grishchenko - Rusya (dec.), no. 75907/01, 8 Temmuz 2004
Gillow – Birleşik Krallık, 24 Kasım 1986 tarihli karar, Series A no. 109
Hadžić - Hırvatistan (dec.), no. 48788/99, 13 Eylül 2001
Handyside – Birleşik Krallık, 7 Aralık 1976 tarihli karar, Series A no. 24

Hentrich - Fransa, 22 Eylül 1994 tarihli karar, Series A no. 296-A
H.F. v. Slovakya (dec.), no. 54797/00, 9 Aralık 2003
Hingitaq ve diğeri - Danimarka (dec.), no. 18584/04, AİHM 2006-
Holy Monasteries (The)(Kutsal Manastırlar) - Yunanistan, 9 Aralık 1994 tarihli karar,
Series A no. 301-A
Hutten-Czapska - Polonya [GC], no. 35014/97, AİHM 2006-
Iatridis - Yunanistan [GC], no. 31107/96, AİHM 1999-II
Immobiliare Saffi - İtalya [GC], no. 22774/93, AİHM 1999-V
Inze - Avusturya, 28 Ekim 1987 tarihli karar, Series A no. 126
Jahn ve diğeri - Almanya [GC], no. 46720/99, 72203/01 ve 72552/01, AİHM 2005-
James ve diğeri - Birleşik Krallık, 21 Şubat 1986 tarihli karar, Series A no. 98
Janković - Hırvatistan, no. 43440/98, 12 Ekim 2000
Jantner - Slovakya, no. 39050/97, 4 Mart 2003
Jeličić - Bosna ve Hersek, no. 41183/02, AİHM 2006-
J.L.S. - İspanya (dec.), no. 41917/98, AİHM 1999-V
Kopecký - Slovakya [GC], no. 44912/98, AİHM 2004-IX.
Kovačić ve diğeri - Slovakya, no. 44574/98, 45133/98 ve 48316/99, 6 Kasım 2006
Kovalenok - Letonya (dec.), no. 54264/00, 15 Şubat 2001.
Kačmár - Slovakya, no. 40290/98, 9 Mart 2004
Krisper - Slovakya (dec.), no. 47825/99, 25 Nisan 2002
Larkos - Kıbrıs [GC], no. 29515/95, AİHM 1999-I
Lazarević - Hırvatistan (dec.), no. 50115/99, 7 Aralık 2000.
Loizidou - Türkiye, 18 Aralık 1996 tarihli karar, Hükümler ve Kararlar Raporu 1996-VI
Malhous - Çek Cumhuriyeti (dec.), no. 33071/96, AİHM 2000-XII
Maltzan ve diğeri - Almanya (dec.) [GC], nos. 71916/01, 71917/01 ve 10260/02,
AİHM 2005-
Marckx - Belçika, 13 Haziran 1979 tarihli karar, Series A no. 31
McLeod - Birleşik Krallık, 23 Eylül 1998 tarihli karar, Hükümler ve Kararlar Raporu
1998-VII
Mellacher ve diğeri - Avusturya, 19 Aralık 1989 tarihli karar, Series A no. 169
Mrkić - Hırvatistan (dec.), no. 7118/03, 8 Haziran 2006
Müller - Avusturya, no. 5849/72, 1 Ekim 1975 tarihli Komisyon Raporu, Kararlar ve
Raporlar (DR) 3
Nadbiskupija Zagrebačka - Slovakya (dec.), no. 60376/00, 27 Mayıs 2004
Niemietz - Almanya, 16 Aralık 1992 tarihli karar, Series A, no. 251-B
O.N. - Bulgaristan (dec.), no. 35221/97, 6 Nisan 2000
Öneryıldız - Türkiye [GC], no. 48939/99, AİHM 2004-XII
Öztürk - Türkiye [GC], no. 22479/93, AİHM 1999-VI
Papamichalopoulos ve diğeri - Yunanistan, 24 Haziran 1993 tarihli karar, Series A no.
260-B
Pellegrin - Fransa [GC], no. 28541/95, AİHM 1999-VIII
Pentidis ve diğeri - Yunanistan, no. 23238/94, 27 Şubat 1996 tarihli Komisyon
Raporu, Hükümler ve Kararlar Raporu 1997-III
Pincová ve Pinc - Çek Cumhuriyeti, no. 36548/97, AİHM 2002-VIII
Pine Valley Developments Ltd ve diğeri - İrlanda, 29 Kasım 1991 tarihli karar, Series
A no. 222

Predojević ve diğerleri - Slovenya (dec.), nos. 43445/98, 49740/99, 49747/99 ve 54217/00, 7 Haziran 2001

Pressos Compania Naviera S.A. ve diğerleri - Belçika, 20 Ekim 1995 tarihli karar, Series A no. 332

Prodan - Moldavya, no. 49806/99, AİHM 2004-III (alıntılar)

Rudzińska - Polonya (dec.), no. 45223/99, AİHM 1999-VI

S - Birleşik Krallık, no. 11716/85, 14 Mayıs 1986 tarihli Komisyon Kararı, Kararlar ve Raporlar (DR) 47

S.A. Dangeville - Fransa, no. 36677/97, 16 Nisan 2002

Schirmer - Polonya, no. 68880/01, 21 Eylül 2004

Schwengel - Almanya (dec.), no. 52442, AİHM 2000

Selçuk ve Asker - Türkiye, 24 Nisan 1998 tarihli karar, Hükümler ve Kararlar Raporu 1998-II

Shmalko - Ukrayna, no. 60750/00, 20 Temmuz 2004

Sirc - Slovakya (dec.), no. 44580/98, 22 Haziran 2006

Smith Kline ve French Laboratories Ltd – Hollanda, no. 12633/87, 4 Ekim 1990 tarihli Komisyon Kararı, Kararlar ve Raporlar (DR) 66, s. 70

Solodyuk - Rusya, no. 67099/01, 12 Temmuz 2005

Sorić - Hırvatistan (dec.), no. 43447/98, 16 Mart 2000

Sovtransavto Holding - Ukrayna (dec.), no. 48553/99, 27 Eylül 2001

Špaček, s.r.o. – Çek Cumhuriyeti, no. 26449/95, 9 Ekim 1999

Sporrong ve Lönnroth - İsveç, 23 Eylül 1982 tarihli karar, Series A no. 52

Stec ve diğerleri – Birleşik Krallık (dec.) [GC], no. 65731/01 ve 65900/01, AİHM 2005’de yayınlandı.

Străin ve diğerleri - Romanya, no. 57001/00, AİHM 2005-

Stran Greek Refineries ve Stratis Andreadis - Yunanistan, 9 Aralık 1994 tarihli karar, Series A no. 301-B

Storkiewicz - Polonya (dec.), no. 39860/98, AİHM 1999

Svenska Managementgruppen AB – İsveç (dec.), no. 11036/84, 1 Aralık 1985 tarihli Komisyon Kararı, DR 45, p. 211.

Teteriny - Rusya, no. 11931/03, 30 Haziran 2005

Tre Traktörer AB – İsveç, 7 Temmuz 1989 tarihli karar, Series A no.159

Trajkovski - “Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti” (dec.), no. 53320/99, AİHM 2002-IV

Tričković - Slovakya (dec.), no. 39914/98, 27 Mayıs 1998

Truhli - Hırvatistan (dec.), no. 45434/99, 12 Aralık 2000.

Van Marle ve diğerleri - Hollanda, 26 Haziran 1986 tarihli karar, Series A no. 101

Vasilescu - Romanya, 22 Mayıs 1998 tarihli karar, Hükümler ve Kararlar Raporu 1998-III

Velosa Barreto - Portekiz, 21 Ekim 1995 tarihli karar, Series A no. 334

X - Almanya, no. 8410/78, 13 Aralık 1979 tarihli Komisyon Kararı

Zaklanac - Hırvatistan (dec.), no. 48794/99, 15 Kasım 2001

İnsan Hakları ve Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü
Avrupa Konseyi
F-67075 Strasbourg Cedex

http://www.coe.int/human_rights/

Bu insan hakları ek kitapları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin bazı maddelerinin Strasbourg'da bulunan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından ne şekilde uygulandığı ve yorumlandığına ilişkin son derece pratik bir kılavuz oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Bu el kitapları özellikle hâkimler ve hukukçulara yönelik olarak hazırlanmış olmakla beraber, ilgili herkesçe kullanılabilir.